

GELECEĞİN DÜNYASINA HAZIRLANIRKEN EĞİTİMİN BÜTÇESİ

Türkiye’de Eğitim Harcamaları

GELECEĞİN DÜNYASINA HAZIRLANIRKEN EĞİTİMİN BÜTÇESİ

TÜRKİYE'DE EĞİTİM HARCAMALARI

Özgenur KORLU

Güncellenmiş Baskı, Kasım 2025
(Yayın No. TÜSİAD - T/2025-10/653)

Meşrutiyet Caddesi, No: 46 34420 Tepebaşı/İstanbul
Telefon: (0 212) 249 07 23
www.tusiad.org

© 2025, TÜSİAD

Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü, 4110 sayılı Yasa ile değişik 5846 sayılı FSEK uyarınca, kullanılmazdan önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekil ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak, çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak, kiralananmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak, telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.

ISBN 978-605-165-079-1

Yazar: Özgenur Korlu

Yayına Hazırlayanlar: Ceren Aydın Ergün, Ezgi Çelik, Ezgi Murat İnce, Gülen Naz Terzi, Kayıhan Kesbiç

Dizgi ve Sayfa Uygulama: Maske Medya Reklam ve İletişim Hizmetleri Limited Şirketi

Veri Görselleştirme: Özgenur Korlu

Kapak Tasarımı: Maske Medya Reklam ve İletişim Hizmetleri Limited Şirketi

Ön Söz

TÜSİAD, özel sektörü temsil eden sanayici ve iş insanları tarafından 1971 yılında, Anayasamızın ve Dernekler Kanunu’nun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, insan hakları evrensel ilkelerinin, düşünce, inanç ve girişim özgürlüklerinin, laik hukuk devletinin, katılımcı demokrasi anlayışının, liberal ekonominin, rekabetçi piyasa ekonomisinin kurum ve kurallarının ve sürdürülebilir çevre dengesinin benimsendiği bir toplumsal düzenin oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlamayı amaçlar.

TÜSİAD, Atatürk’ün öngördüğü hedef ve ilkeler doğrultusunda, Türkiye’nin çağdaş uygarlık düzeyini yakalama ve aşma anlayışı içinde, kadın-erkek eşitliğini, siyaset, ekonomi ve eğitim açısından gözetken iş insanlarının toplumun öncü ve girişimci bir grubu olduğu inancıyla, yukarıda sunulan ana gayenin gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla çalışmalar gerçekleştirir.

TÜSİAD, kamu yararına çalışan Türk iş dünyasının temsil örgütü olarak, girişimcilerin evrensel iş ahlaki ilkelerine uygun faaliyet göstermesi yönünde çaba sarf eder; küreselleşme sürecinde Türk rekabet gücünün ve toplumsal refahın, istihdamın, verimliliğin, yenilikçilik kapasitesinin ve eğitimin kapsam ve kalitesinin sürekli artırılması yoluyla yükseltilmesini esas alır.

TÜSİAD, toplumsal barış ve uzlaşmanın sürdürüldüğü bir ortamda, ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınmasında bölgesel ve sektörel potansiyelleri en iyi şekilde değerlendirerek ulusal ekonomik politikaların oluşturulmasına katkıda bulunur. Türkiye’nin küresel rekabet düzeyinde tanıtımına katkıda bulunur, Avrupa Birliği üyeliği sürecini desteklemek üzere uluslararası siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişki, iletişim, temsil ve iş birliği ağlarının geliştirilmesi için çalışmalar yapar. Uluslararası entegrasyonu ve etkileşimi, bölgesel ve yerel gelişmeyi hızlandırmak için araştırma yapar,

görüş oluşturur, projeler geliştirir ve bu kapsamda etkinlikler düzenler.

TÜSİAD, Türk iş dünyası adına, bu çerçevede oluşan görüş ve önerilerini Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne, hükümete, diğer devletlere, uluslararası kuruluşlara ve kamuoyuna doğrudan ya da dolaylı olarak basın ve diğer araçlar aracılığı ile ileterek, yukarıdaki amaçlar doğrultusunda düşünce ve hareket birliği oluşturmayı hedefler.

TÜSİAD, misyonu doğrultusunda ve faaliyetleri çerçevesinde, ülke gündeminde bulunan konularla ilgili görüşlerini bilimsel çalışmalarla destekleyerek kamuoyuna duyurur ve bu görüşlerden hareketle kamuoyunda tartışma platformlarının oluşmasını sağlar.

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), çocuğun ve toplumun gelişimi için eğitimde yapısal dönüşüme nitelikli veri, yapıcı diyalog ve farklı görüşlerden ortak akıl oluşturarak katkı yapan bağımsız ve kâr amacı gütmeyen bir girişimdir. 2003 yılında kurulan ERG, Türkiye’nin önde gelen vakıflarının bir arada desteklediği bir girişim olmasıyla Türkiye sivil toplumu için iyi bir örnek oluşturur. ERG çalışmalarını, Eğitim Gözlemevi ve Eğitim Laboratuvarı birimleriyle yürütür, Öğretmen Ağı’nın yürütücülüğünü üstlenir. Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Aydın Doğan Vakfı, Borusan Kocabıyık Vakfı, Ekol Vakfı, Sabancı Üniversitesi, Sabancı Vakfı ve Vehbi Koç Vakfı’nın ana desteğiyle çalışmalarını sürdüren ERG’ye, Elginkan Vakfı, MV Holding, Tekfen Vakfı ve TÜSİAD katkıda bulunmaktadır.

TÜSİAD Sosyal Kalkınma Yuvarlak Masası altında faaliyet gösteren Eğitim Çalışma Grubu’nun faaliyetleri kapsamında, TÜSİAD ve ERG işbirliği ile “Geleceğin Dünyasına Hazırlanırken Eğitime Bakış: Türkiye’de Eğitim Harcaması” raporu hazırlandı. Rapor, geçtiğimiz yıl TÜSİAD-ERG işbirliği ile yayınlanan “Geleceğin Dünyasına Hazırlanırken Eğitime Bakış: PISA 2022 Bulguları Işığında

Türkiye’de Eğitimin Durumu Araştırması”nın devamı niteliğindedir.

TÜSİAD ve ERG işbirliğiyle hazırlanan raporlar, Türkiye’nin geleceğin dünyasına hazırlık sürecinde eğitim sisteminin stratejik rolüne veri/kanıt temelli analizlerle dikkat çekerek özel sektör, kamu, akademi ve sivil toplum arasında bilgiye dayalı diyalog ve ortak akıl üretimini teşvik etmeyi amaçlıyor. Bu kapsamda yapılan araştırmalarla, çocuklara ve gençlere geleceğin dünyasında gerekli nitelik, beceri ve yetkinlikleri en üst düzeyde kazandıran, uluslararası ölçekte rekabet gücü ve başarı kapasitesi yüksek bir eğitim sisteminin inşasına katkı sunmak hedefleniyor. Raporlarda, ekonomik ve sosyal kalkınmanın stratejik bir birleşeni olan eğitim sisteminin geleceği için ulusal ve uluslararası veri kaynaklarından hareketle farklı odak konular ele alınıyor.

“Geleceğin Dünyasına Hazırlanırken Eğitime Bakış: Türkiye’de Eğitim Harcaması” raporunun kapsamını eğitime ayrılan kamu kaynaklarına ilişkin uluslararası izleme çerçeveleri, uluslararası karşılaştırmalar ve ulusal veriler çizmektedir. Rapor, ulusal ve uluslararası verilerden hareketle, Türkiye’nin eğitim harcamalarını karşılaştırmalı şekilde ele alarak, maliyet etkili uygulamalarını incelemekte

ve okul öncesinden ortaöğretime kadar olan (K12) kademelere yönelik değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Raporda ele alınan konular üç başlık altında sunulmaktadır:

“Eğitime Ayrılan Kamu Kaynaklarının Önemi”, “Kamu Harcamalarının İzlenmesinde Uluslararası Göstergeler” ve “Türkiye’de Eğitim Harcamalarının Güncel Durumu”.

Rapor, ERG Kıdemli Politika Analisti Özgenur Korlu tarafından kaleme alınmıştır. Raporun hazırlanması sürecinde destekleri için TÜSİAD Sosyal Kalkınma Yuvarlak Masası Başkanı Yılmaz Yılmaz’a, TÜSİAD Eğitim Çalışma Grubu Başkanı Gamze Dinçkök Yücaoglu’na ve Eğitim Çalışma Grubu üyelerine teşekkür ederiz.

Eğitim Gözlemevi Koordinatörü Burcu Meltem Arık, ERG Araştırmacısı ve Medya Koordinatörü Umay Aktaş Salman, ERG Politika Analisti Kayıhan Kesbiç, ERG Araştırmacısı Gülen Naz Terzi, TÜSİAD Genel Sekreter Yardımcısı Ceren Aydın Ergün, TÜSİAD Sosyal Politikalar Bölümü Direktörü Ezgi Çelik ve TÜSİAD Sosyal Politikalar Bölümü Kıdemli Uzmanı Dr. Ezgi Murat İnce rapora katkı vermiştir.

Ekim 2025

Öz Geçmiş

Özgenur Korlu

Kıdemli Politika Analisti

Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ve Ekonomi bölümlerinden 2016 yılında mezun oldu. 2016-2018 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi’nde sosyal politika ve ekonomi yüksek lisans dersleri aldı. 2022 yılında MEF Üniversitesi İşletme Bölümü’nde finans alanında yüksek lisans yaptı. 2025 yılı itibarıyla İstanbul Bilgi Üniversitesi Siyaset Bilimi doktora öğrencisidir. Nisan 2018’den

beri ERG’de çalışan Korlu, veri odaklı çalışmaların genel koordinasyonunu üstleniyor, Türkiye ve dünyada eğitime ayrılan kaynaklar, özel öğretim politikaları, sosyoekonomik durumun eğitime etkileri ve eğitimin çıktıları konularında analiz ve raporlar hazırlıyor. Acil Durumlarda Eğitim için Uluslararası Ağ (INEE) ve Human Development and Capability Association (HDCA) üyesi olan Korlu, Mart 2024’te INEE Türkiye Odak Kişisi olarak seçildi. Akademi ve sivil toplumda yürüttüğü çalışmaların yanı sıra bilgi tasarımcısı olarak infografikler ve grafikler tasarlayan Korlu, veri hikayeleştirme ve görselleştirme eğitimleri de veriyor.

İçindekiler

Kısaltmalar	10
Şekiller	11
Yönetici Özeti	13
Giriş	19
1. Eğitime Ayrılan Kamu Kaynaklarının Önemi	23
1.1. Eğitim Harcamalarının Kaynaklara Göre Dağılımı	24
1.1.1. Özel Harcamalar	26
1.2. Kamu Eğitim Harcamalarında Maliyet-Etkililik	28
1.2.1. Katılımcı Bütçeleme	29
1.2.2. Kanıt Temelli Araştırmalar	29
1.2.3. Erken Çocukluk Politikalarına Yatırım	30
2. Kamu Harcamalarının İzlenmesinde Uluslararası Göstergeler	33
2.1. Temel Göstergeler	33
2.1.1. Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH İçindeki Payı	33
2.1.2. Kamu Eğitim Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçindeki Payı	35
2.2. Öğrenci Başına Harcama	38
2.3. Harcama Kalemlerine Göre Dağılım	39
2.4. Öğrencilere Verilen Finansal Destekler	42
3. Türkiye’de Eğitim Harcamalarının Güncel Durumu	45
3.1. Eğitim Harcamalarında Güncel Durum	45
3.2. Eğitime Ayrılan Kaynaklar Üzerinden Güncel Durum	46
3.3. Orta Vadeli Program (2026-2028)’da Eğitimin Bütçesi	47
4. Değerlendirme	49
4.1. 2026 MEB Bütçesi’ne İlişkin Öneriler	50
Kaynakça	53

Kısaltmalar

BM	Birleşmiş Milletler
ÇHS	Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
EMI	Etkili Bir Şekilde Sürdürülen Eşitsizlik (Effectively Maintained Inequality)
Eurostat	Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
FCDO	Birleşik Krallık Dışişleri, Milletler Topluluğu ve Kalkınma Ofisi
GSYH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
ICESCR	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
KYK	Kredi ve Yurtlar Kurumu
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖSYM	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme for International Student Assessment)
SGS	Satın alma gücü standardı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YÖKAK	Yükseköğretim Kalite Kurulu

Şekiller

- Şekil 1** Ülkelerin gelir gruplarına göre eğitim harcamalarının finansman kaynaklarına göre dağılımı, 2022
- Şekil 2** Ülkelerin eğitim harcamalarının finansman kaynaklarına göre dağılımı (%), 2022
- Şekil 3** Kamu ve hanehalkı eğitim harcamaları ile 0-14 yaş çocuk nüfusu ilişkisi, 2022
- Şekil 4** Kademelere göre kamu eğitim harcamalarının dağılımı (%), 2022
- Şekil 5** Ülkelerin gelir gruplarına göre kamu eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı (%), 2018-2022
- Şekil 6** Seçili ülkelerin kamu eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı (%), 2022
- Şekil 7** Ülkelerin gelir gruplarına göre kamu eğitim harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı (%), 2017-2021
- Şekil 8** Seçili ülkelerde kamu eğitim harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı (%), 2022
- Şekil 9** Ülkelere göre kamu kurumlarında tam zamanlı öğrenim gören öğrenci başına yapılan harcama (SGS), 2022
- Şekil 10** Ülkelere göre kamu kurumlarına yapılan eğitim harcamalarının fonksiyonlarına göre dağılımı (%), 2022
- Şekil 11** Ülkelere göre toplam kamu harcaması içinden öğrencilere verilen finansal desteklerin oranı (%), 2022

Yönetici Özeti

TÜSİAD ve ERG iş birliğiyle hazırlanan bu çalışma, **“geleceğe hazır”** bir eğitim sistemi vizyonu içinde, Türkiye’de **eğitim harcamalarının** düzeyi ve dağılımını hem uluslararası normlarla hem de seçilmiş ülkelerle karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlıyor. Uluslararası araştırmalar, eğitimde **temel sorumluluğun devletlerde olduğunu** ve eğitimin finansmanında en büyük payın kamu kaynaklarıyla sağlandığını gösteriyor. Bu bağlamda, eğitim sisteminin ihtiyaçları saptanıp çözüm yolları geliştirilirken atılması gereken kritik adımlardan biri, **eğitime ayrılacak kamu kaynaklarının ihtiyaçlar doğrultusunda, hak temelli bir şekilde planlanmasıdır.**

TÜSİAD ve ERG işbirliğinde PISA 2022 sonuçlarının açıklanmasıyla beraber 2024 yılında yayınladığımız ve geleceğin dünyasına hazırlıkta eğitimin rolünü farklı başlıklarla incelediğimiz ***Geleceğin Dünyasına Hazırlanırken Eğitime Bakış: PISA 2022 Bulguları Işığında Türkiye’de Eğitimin Durumu Araştırması***’nda öne çıkan bulgular şunlardır:

- Türkiye’de kız çocukların okullulaşmasına yönelik adımlar ve 2012-2013 eğitim-öğretim yılı itibarıyla zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması, ortaöğretimdeki okullulaşma oranlarını önemli ölçüde arttırırken; PISA araştırmalarındaki Türkiye örnekleminin temsil ettiği kapsam endeksi de 2003 yılında %36 iken 2022 yılında %74’e yükseldi. Temsil edilen öğrenci oranının artması, PISA sonuçlarının süreç içerisinde artan bir şekilde Türkiye’ye dair daha doğru sonuçlar ortaya koyduğunu gösteriyor.
- 2015’te düzenlenen PISA araştırması dışında Türkiye ile OECD ortalama puanları arasındaki fark azalmaya devam ediyor, ancak Türkiye, PISA’nın incelediği matematik, okuma ve fen alanlarının üçünde de OECD ortalamasının gerisinde kalıyor.
- OECD ülkelerine kıyasla, Türkiye’de öğrencilerin devam ettikleri okulların akademik başarı ve sosyoekonomik olarak ayrışmaları, PISA

performansına olumsuz etkisi bakımından önemli bir sorun olarak öne çıkıyor.

- Türkiye’den PISA araştırmasına katılan her üç öğrenciden biri kahvaltı yapmadan (%31); hatta bazıları ise akşam yemeği yiyemeden (%2) okula gittiğini belirtiyor. Her beş çocuktan biri (%19,2) ise, parası olmadığı için son bir ay içinde en az bir gün yemek yiyemediğini ifade ediyor.

Önceki çalışmadaki bu bulgular ışığında öncelikli politika alanları olarak da şunlar vurgulanıyordu:

- 1. Sosyoekonomik durumun eğitime olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik müdahale politikaları önceliklendirilmelidir.** Bu kapsamda, halihazırda eğitim dışındaki çocuklar, devamsızlık ve eğitim-öğretim yılı içinde okul terki gibi risklerin önüne geçerek okullulaşma oranlarının artması; fırsat eşitliğini artırmak üzere dezavantajlı okullara yönelik altyapı yatırımları, bu okullardaki öğretmenlere sağlanacak destek programları ve dezavantajlı öğrencilere yönelik destek stratejileri oluşturulması; okul türleri arasındaki başarı farklarının kapatılması sağlanmalıdır.
- 2. Her reform, politika değişikliği ya da müdahale programı öncelikle öğrenci ve öğretmenin iyi olma hâlini merkeze almalıdır.** Öğrenci ve öğretmenler için güvenli, destekleyici ve refah odaklı eğitim ortamları yaratılmalıdır.
- 3. Kamu-özel sektör ortaklığında geliştirilecek stratejiler ile gençlere geleceğin becerileri kazandırılmalıdır.** Tüm gençlerin; matematik, fen ve okuma becerilerinde temel yeterliklere sahip olmasını sağlamalı ve bu alanlarda üst düzey başarı gösteren öğrencilerin oranını artırmaya yönelik politikalar önceliklendirilmelidir. Temel yeterliklerle bağlantılı olarak geleceğin becerilerinde öne çıkan sosyal ve duygusal beceriler, yaratıcılık ve dijital becerilerin de destekleneceği öğretim süreçleri, işbirlikleri ile desteklenmelidir.

4. Okul; teknolojiyle değişen öğrenme süreçleri, dijital araçların yaygınlığı ve şiddeti artan afet ve krizleri dikkate alarak öğrenci, öğretmen ve veli gibi eğitimin öncelikli paydaşlarının kendilerini ait hissedebilecekleri bir mekân olarak yeniden kurgulanmalıdır.

5. PISA 2022 sonuçlarına göre başarılı, kapsayıcı ve dayanıklı eğitim sistemlerinin ortaklaştığı eğitim politikaları Türkiye özelinde de ele alınmalı, farklı uzmanlar bir araya getirilerek geniş bir zeminde tartışılmalı ve uyum için gerekli koşullar gözetilerek hayata geçirilmelidir. Okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılması, sınıf tekrarı yerine öğrenci destek programları oluşturulması, ortaöğretimde alan seçiminin ileri yaşlara ertelenmesi, okullarda başarıya göre yoğunlaşma yerine karma yetenekli okullar ve sınıflar oluşturulması gibi politikaların bir arada uygulandığı “bütünsel eğitim sistemi” yaklaşımı, Türkiye için de değerlendirilmelidir.

Önceki çalışmanın bulguları ve politika önerileri doğrultusunda Türkiye’nin geleceğe hazır olması için **eğitime yapılacak yatırımlar gözardı edildiğinde** ortaya çıkacak fırsat maliyeti de açıktır: **Demografik göstergeler, çocuk bağımlılık oranı (0-14 yaş) %30,6 olan Türkiye’de 2023’ten bu yana demografik fırsat penceresinin kapanma eğiliminde olduğuna işaret ediyor.** Bu fırsat penceresi açık olduğu sürece, ülkelere gelişmiş ülke statüsüne geçişi hızlandıracak fırsatlar yaratır ve bu fırsatlardan yararlanmanın en etkin yollarından biri eğitime yatırım yapmaktır. **Bugün eğitime yatırılmayan her bir lira, uzun vadede daha yüksek vergi geliri, teknoloji üretimi ve sosyal refah artışı sağlayacak bir yatırımın ertelenmesi anlamına geliyor.** Bu bağlamda, geleceğin dünyasına hazır olmak için yapılması gerekenler kamunun eğitim bütçesinden bağımsız düşünülemez.

Uluslararası izleme çerçevelerine göre, kamu eğitim finansmanı dört ana eksenle takip edilebilir:

1. **Kamu eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı:** Eğitim 2030 Incheon Bildirgesi ve Çerçeve Eylem Belgesi’ne göre eşik değeri %4–6’dır. Bu

gösterge, ülkenin ürettiği toplam değerden kamu tarafından eğitim için yapılan harcamalarla yurttaşlara geri dönen payı gösterir.

2. **Kamu eğitim harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı:** Eğitim 2030 Incheon Bildirgesi ve Çerçeve Eylem Belgesi’ne göre eşik değeri %15–20’dir. Bu oran, hükümetlerin diğer politika alanlarına kıyasla eğitime verdiği önceliği göstermesi açısından önemlidir.

3. **Öğrenci başına kamu harcaması:** Kamu eğitim harcamalarının resmî okullara kayıtlı öğrenci sayısına bölünmesiyle hesaplanan bir birim maliyet göstergesidir. Özellikle sınıf mevcudu, öğretmen ücretleri, fiziksel ve dijital altyapı gibi unsurların dolaylı olarak yorumlanmasını sağlar. Hızlı nüfus artışı veya zorunlu eğitimle kapsam genişlemesi olduğunda eğitimin niteliğinin korunması için alt eşik olarak kullanılabilir.

4. **Harcama kompozisyonu:** Cari harcamalar (her yıl verilen hizmetlerin sürdürülebilirliği) ile sermaye harcamaları (kapasite/kalite yatırımı) dengesi; kademelere göre dağılımı (özellikle okulöncesi eğitim önceliği) ve burslar gibi hanehalkına yapılan transfer harcamaları üzerinden geleceğe hazırlık ve eşitsizliği azaltıcı politikaların izlenmesini sağlar.

Bu göstergelerin iyileştirilmesi, öncelikli olarak eğitime ayrılan kamu kaynaklarının artırılması ile mümkündür. **Ancak sadece sayısal bir artış hedeflenmemeli, eğitime harcanan tüm kamu kaynaklarının etkili ve verimli kullanılması hedeflenmelidir.** Bunun için katılımcı bütçelemeye geçilmesi, kanıt temelli araştırmalarla maliyet-etkililik açısından en verimli müdahalelerin belirlenmesi ve kademe bazında daha fazla kaynağın yükseköğretimin yanısıra başta okulöncesi eğitim olmak üzere daha erken dönemdeki kademelere verilmesi önceliklendirilecek politikalardır. Ayrıca, eğitim sisteminin altyapısını güçlendirecek sermaye harcamaları eğitimde niteliği arttıracak şekilde planlanmalı, kamu kaynakları kullanarak özel harcamaları teşvik eden politikalar yeniden değerlendirilerek hanehalkı üzerindeki eğitim harcamaları yükünün azaltılması amaçlanmalıdır.

Bu çerçevede uluslararası karşılaştırmalı en güncel verilerin bulunduğu **2022 yılında** Türkiye’nin kamu eğitim harcamaları incelendiğinde;

- Türkiye’de eğitim harcamalarının **%78,9’u kamu, %20,3’ü özel, %0,8’i uluslararası kaynaklar** tarafından yapılıyor. Bu oranlarla Türkiye, eğitim harcamalarının dağılımında kamunun payının düşük olduğu ülkeler arasındadır.
- Türkiye hanehalkı eğitim harcamalarının miktarı bakımından Fransa, İspanya ve İtalya’nın hemen arkasındadır. Ancak, Türkiye’nin 0–14 yaş nüfusu bu ülkelerden belirgin şekilde yüksektir. Bu durum, **Türkiye’de eğitim çağındaki genç nüfusa oranla kamu eğitim kaynaklarının düşük olduğu, ihtiyacın diğer ülkelerden daha yüksek oranda hanehalkı harcamaları ile karşılandığı ve sosyoekonomik durumun etkisinin daha fazla olduğu anlamına gelebilir.**
- Türkiye’de kamu eğitim harcamalarının GSYH’ye oranı (%2,6), **hem üst-orta gelir grubu ortalaması (%4,9) hem de dünya ortalamasının (%4,5) altındadır.**
- Kamu eğitim harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payına bakıldığında ise Türkiye’nin oranının (%10,6) **Eğitim 2030 Incheon Bildirgesi ve Çerçeve Eylem Belgesi’ndeki eşik değere ulaşamadığı görülüyor.** Ancak, genel eğilim diğer ülkelerin de Türkiye gibi ağırlıklı olarak %9–12 bandında kümелendiğini gösteriyor.
- Ülkelerin satın alma gücü standartlarına (SGS) göre bakıldığında Türkiye’de öğrenci başına harcama düzeyi 3.108 SGS ile **AB ortalamasının (9.035 SGS) üçte biri** düzeyindedir. Bu seviye, **kalabalık sınıflar, eksik altyapı ve öğrencilere sınırlı bireysel destek** riskini artırır.
- Türkiye **%6,7 ile okulöncesi eğitime en az kaynak ayıran ülkelerdendir.** Bunun tam zıttı olarak **yükseköğretimin oranında ise %34,1 ile en yüksek pay ayıran ilk üç ülke arasında olduğu** görülüyor (Danimarka %36,8, Avusturya %34,7). Bu bağlamda, **Türkiye’de 5 yaşta bile okulöncesi eğitimin zorunlu ve ücretsiz olmadığı**nın altı çizilmelidir.

- Türkiye’de sermaye harcamaları için ayrılan kaynaklar listedeki ülkeler arasında yüksek olsa da iklim / afet dayanıklılığı, dijital altyapı, atölye / laboratuvar gibi geleceğe yönelik yatırımlara ayrılan kaynaklar önceliklendirilmelidir.
- Öğrencilere verilen finansal desteğin kamu eğitim harcamaları içindeki payına karşılaştırmalı olarak bakıldığında, Türkiye **%6,5 ile orta seviyede bir orana** sahiptir. **Transferlerin artırılması hanehalkının üzerindeki eğitim harcaması baskısını azaltabilir.** Bu kaleme daha yüksek bütçe ayrılırken; sermaye harcamaları kalemi daraltılmadan, toplam eğitim bütçesini ve harcama verimliliğini artırarak yapılmalıdır.

Uluslararası karşılaştırmalı verilerle 2022’ye kadar olan durum izlenebilirken, sadece Türkiye için 2023 harcamalarının durumu da analiz edilebilir. Ayrıca bütçe gerçekleşmesine ilişkin veri bulunmasa da 2024 ve 2025 yılları için kamu eğitim bütçesi üzerinden değerlendirmeler yapılabilir. Bu çalışmanın yayına hazırlandığı Ekim 2025 itibarıyla ise, 2026 eğitim bütçesine yönelik planlamalar için Orta Vadeli Program (2026-2028) incelenebilir. Bu çerçevede Türkiye’de eğitime ayrılan kamu kaynaklarının güncel durumu için şunlar söylenebilir:

- 2023 yılında, 6 Şubat depremlerinin etkisiyle kamu eğitim harcamalarında 2024 fiyatlarıyla **reel %25,1 artış** gerçekleşti. Kaynakların **%83,5’i kamu, %15,9’u özel, %0,6’sı uluslararası** kaynaklardan sağlanıyor. Kamu eğitim harcamalarının **GSYH içindeki payı %3,6’ya** yükselirken, **toplam kamu harcamaları içindeki payı %10,0** ile sınırlı kaldı. Bu tablo, afet sonrasında bütçe kompozisyonunda arama-kurtarma, barınma ve yeniden inşa gibi alanların ağırlık kazandığı anlamına gelebilir. Ancak eğitimde asıl ihtiyaçlar (okul onarımları, öğrenme kaybının telafisi, psikososyal destek) çoğu kez **orta vadede** görünür hâle geldiğinden, **çok yıllık ve kanıt temelli** bir finansman yaklaşımı zorunludur.
- 2023 yılı eğitim harcamaları verilerine göre, Türkiye’de kamu eğitim harcamalarının **%7,0’i okulöncesi, %19,1’i ilkökul, %19,0’ı ortaokul, %21,4’ü ortaöğretim ve %33,5’i yükseköğretim**

düzeyine ayrıldı. Kamu eğitim harcamaları genel olarak artmasına karşın **yükseköğretimin ağırlığı** sürüyor. Erken çocukluk dönemine düşük pay ayrılması; eğitime eşit ve adil başlangıç koşullarının sağlanması, öğrenme çıktılarına kalıcı yatırım yapılması ve sosyoekonomik farkların azaltılması hedefleriyle çelişiyor.

- Eğitime ayrılan kaynakların merkezi yönetim bütçesine oranı **2024’te %14,6, 2025’te %14,8**’dir. GSYH’ye oranı ise **2024’te %3,9** ile uluslararası alt eşiğe yaklaştı, **2025’te %3,5** seviyesine geriledi. 2024’teki yakınsama olumlu olmakla birlikte, 2025’teki oransal düşüş büyük ölçüde yeniden inşa ve afet bağlantılı harcamaların bütçe üzerindeki baskısıyla ilişkilendirilebilir. Bu nedenle, **eğitimin GSYH ve toplam kamu içindeki payının kalıcı biçimde eşik değerlere taşınması ve korunması** için çok yıllık hedeflerle uyumlu bütçe planlaması yapılması gereklidir.

- Orta Vadeli Program’a (2026-2028) göre MEB’e **1 trilyon 943 milyar 515 milyon 746 bin TL** tavan ödenek verildi. Bu tutarın tamamı tahsis edildiği takdirde MEB 2026 bütçesinin merkezi yönetim bütçesine oranı **%11,3** olacak. **Sermaye giderleri kalemi ise %8,3’e yükselecek.**

Orta Vadeli Program’ın (2026-2028) yayımlanmasıyla birlikte 2026 yılı için “Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu” süreci de başladı. Önceki yıllardaki takvime göre Ekim ayı ortasında bütçe tekliflerinin hazır olması bekleniyor. Ekim-Aralık döneminde ise Bütçe Kanunu Teklifleri, önce TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu’nda, sonra TBMM Genel Kurulu’nda görüşülecek. 31 Aralık 2025’e, yani 2026 Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Resmî Gazete’de onaylanarak yürürlüğe girmesine kadar ki süreçte bu çalışma kapsamındaki bazı bulguların göz önüne alınmasının, Türkiye’nin eğitim sisteminin geleceğe hazır olması için önemli olduğu vurgulanabilir:

- **Uluslararası eşik değerlere kalıcı uyum:** Kamu eğitim harcamalarının GSYH içindeki payını %4–6 bandına, toplam kamu harcamaları içindeki payını ise %15–20 bandına taşıyacak çok yıllık bir çerçeve belirlenmelidir.

- **Demografik fırsat penceresi odaklı dağılım:** Okulöncesi eğitim ve temel eğitim önceliklendirilmeli; 5 yaşta zorunlu ve ücretsiz erişim için bağımsız anaokulu yatırımları hızlandırılmalı, kademeler arası kaynak dağılımı okulöncesi lehine yeniden düzenlenmelidir. Tüm öğrencilerin temel becerilerde yeterli yetkinliklere sahip olması sağlanmalı, temel becerilerde üst düzey başarı gösteren öğrencilerin oranını artıracak müdahale programları önceliklendirilmeli ve öğrencilerin başarılarına olumsuz etki eden sosyoekonomik farklılıklar maliyet-etkili programlarla azaltılmalıdır.

- **Sermaye harcamalarında stratejik artış:** Afetlere hazırlık, yeşil dönüşüm, dijital altyapı, atölye/laboratuvar ve kırsal-dezavantajlı bölgeler öncelikli olmak üzere fiziki eksiklerin giderilmesi için sermaye harcamalarına daha fazla kaynak ayrılmalıdır.

- **Hanehalkının yükünün azaltılması:** Eğitimdeki eşitsizliklerin giderilmesi için beslenme, ulaşım, barınma, burs gibi destekler enflasyona endeksli ve hedefli biçimde genişletilmelidir. Türkiye’nin çocuk ve genç nüfusu için yeterli kamu eğitim harcamaları yapılmalı ve sosyal destekler sağlanmalı; özellikle hanehalkı harcamalarının payının artmasına neden olan eğitimdeki sosyoekonomik uçurumu daha da derinleştirecek uygulamalardan kaçınılmalıdır. Bu alanda yapılacak en somut müdahale okulöncesi eğitim ve dezavantajlı okullardan başlayarak ücretsiz ve sağlıklı okul yemeğinin yaygınlaştırılmasına yönelik modeller geliştirilmesi ve uygulanmasıdır.

- **Katılımcı ve şeffaf bütçe yönetişimi:** Bütçe teklifleri kamuoyuyla zamanında ve gerekli bilgi sağlanarak paylaşılmalı; TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu’nda sivil toplum örgütleri, sendikalar, öğrenci/veli temsilcileri ve akademisyenlerin etkili ve düzenli katılımı sağlanmalıdır. Harcama alt kırılımları (düzey, tür, bölge) açık veri olarak yayımlanmalıdır.

Sonuç olarak, 2026 yılında eğitime ayrılan kamu kaynakları, uluslararası eşik değerlere ulaşılmasını önceliklendirerek, okulöncesi eğitimin

yaygınlaştırılması, sosyoekonomik eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik müdahalelerin artırılması ile başta yeşil ve dijital dönüşüm için olmak üzere nitelik artışını birlikte gözetilen bir çerçevede planlanmalıdır. Sermaye harcamaları (afet ve krizlere yönelik güçlendirme, dijital altyapı, atölye-laboratuvarlar, yeşil dönüşüm) ve öğrenciye doğrudan destekler (beslenme, ulaşım, burs) birbirlerini olumsuz etkilemeyecek şekilde artırılmalıdır.

Bütçe süreci; kamuoyunun bilgilendirilmesi, eğitim paydaşlarının anlamlı şekilde katılımının sağlanması ile katılımcı ve şeffaf şekilde yürütülmelidir. Bu koşullar sağlandığında, Türkiye’nin, çocukların iyi olma hâlini güvence altına alan, kapsayıcı, dayanıklı ve geleceğe her açıdan hazır bir eğitim sistemiyle belirlediği hedeflere güçlü adımlarla ilerlemesi mümkün olacaktır.

Giriş

TÜSİAD ve ERG işbirliğinde geleceğin dünyasına hazırlıkta eğitimin rolünü farklı başlıklarla incelediğimiz çalışmaların ilki, 2024 yılında yayımlanan, Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) analizleriyle son 20 yılda becerilerin durumunu inceleyen, Geleceğin Dünyasına Hazırlanırken Eğitime Bakış: PISA 2022 Bulguları Işığında Türkiye’de Eğitimin Durumu Araştırması’ydı. Bu araştırma;

- sosyoekonomik durumun eğitime olumsuz etkilerini azaltmaya ve okul aidiyetini artırmaya yönelik müdahale politikalarının önceliklendirilmesini,
- öğrenci ve öğretmenin iyi olma hâlinin merkeze alınmasını,
- gençlere “geleceğin becerilerinin” kazandırılması için kamu ve özel sektör arasında işbirlikleri kurulmasını vurguluyordu.¹

Bu başlıklar bütünsel olarak eğitim sisteminin iyileştirilmesini amaçlarken, sıra bu amaca yönelik müdahaleleri hayata geçirmeye geldiğinde program geliştirme, teknolojik altyapı, ölçme-değerlendirme gibi farklı uzmanlık alanlarına ihtiyaç duyulacağı açıktır. Ancak eğitim politikalarında hangi başlık önceliklendirilirse önceliklendirilsin, nitelikli eğitim için yapılacak tüm müdahaleler, onlar için gereken finansal kaynaklardan bağımsız düşünülemez. Uluslararası araştırmalar, eğitimde temel sorumluluğun devletlerde olduğunu ve eğitimin finansmanında en büyük payın kamu kaynaklarıyla sağlandığını gösteriyor. Dolayısıyla, eğitim sisteminin ihtiyaçları saptanıp çözüm yolları geliştirilirken atılması gereken kritik adımlardan biri, eğitime ayrılacak kamu kaynaklarının ihtiyaçlar doğrultusunda, hak temelli bir şekilde planlanmasıdır. Bu bağlamda, geleceğin dünyasına hazır olmak için yapılması gerekenler kamunun eğitim bütçesinden bağımsız düşünülemez.

İlk bakışta kamu eğitim finansmanına yönelik bu planlama, eğitim hizmetlerinin sürdürülebilmesi ve projelerin hayata geçmesi için her yıl yapılan zorunlu harcamaların belirlenmesi gibi düşünülebilir. Ancak bir insan hakkı olan nitelikli eğitime erişimi sağlamak amacıyla yapılan kamu harcamaları, herhangi bir gelir-gider tablosunun ötesinde değerlendirilmelidir. Çünkü bu harcamalar; eşitlik ve adaletin tesisi, kuşaklar arası uzun vadeli getirilerin güvence altına alınması ve kamuya karşı hesap verebilirlik gibi amaçlara hizmet eder; ekonomiden toplumsal refaha ve çocuğun iyi olma hâline kadar uzanan önemli etkiler doğurur. Bu bağlamda eğitime yapılan her yatırım; fırsat eşitliğini ve kaynakların adil dağıtımını güvence altına alacak şekilde geniş bir perspektifle değerlendirilmelidir. Kamu kaynaklarıyla yapılacak uygulamalarda toplumsal eşitsizliklerin azaltılması ve sosyal hareketliliğin yukarı yönlü olarak desteklenmesi sağlanmalıdır. Kaynak kullanımında ise kamuya karşı hesap verebilirlik önceliklendirilmelidir. Ayrıca kamu kaynaklarıyla ilgili tüm süreçlerde ekonomik ve toplumsal refahın birlikte güçlendirilmesine, çocuğun iyi olma hâlini esas alarak uygun fiziksel ve sosyal koşulların sağlanmasına odaklanılmalıdır.

Bu noktada, eğitimin finansmanına ilişkin verilere erişebilirlik de önem taşıyor. Fakat eğitimin niteliği ve çocuğun iyi olma hali için kritik önemde olan eğitim finansmanı verilerinin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ya eksik yayımlandığı ya da yalnızca uzmanların çözebileceği karmaşık teknik belgeler biçiminde paylaşıldığı görülüyor. Uluslararası karşılaştırmalarda eğitim harcaması verileri genellikle en az iki yıl geriden gelirken; erişim-çıktı göstergelerinin aksine, dünya genelinde yalnızca sınırlı sayıda ülke eğitim finansmanı verisini düzenli ve açık biçimde yayımlıyor. Bu da karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmasını zorlaştırıyor. Öte yandan, eğitim bütçesi belirlenirken, katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir bir demokrasinin temel bileşeni olan kamu bütçe süreci de kamuoyunda çoğu zaman hak ettiği

¹ Korlu vd., 2024.

yeri bulamıyor, yurttaşların karar alma sürecine katılımı büyük ölçüde arka planda kalıyor. Bu durum eğitim bütçesi konusunda farkındalığın artması ve savunuculuk çalışmalarının güçlenmesi için sivil toplum ve akademide eğitime ayrılan kaynaklara ilişkin daha fazla çalışma yapılmasını gerektiriyor.

Bu çalışmaları küresel çapta çoklu krizlerin derinleştiği ve dijital dönüşümün hızlandığı bir dönemde, farklı ülkelerle karşılaştırmalı olarak yapmak eğitim finansmanı ihtiyaçlarının çok boyutlu ve uluslararası standartlara uyumlu bir şekilde tespit edilmesini sağlıyor. Standartların ötesinde, eğitime ayrılan kaynaklar konusu, küresel eğilimler ve ulusal ile yerel ihtiyaçlar çerçevesinde bir gündem olarak da önem kazanıyor. Bunun somut bir örneği, 2025’teki Uluslararası Eğitim Günü’nde “Eğitim için Küresel Ortaklık” (*Global Partnership for Education*) öncülüğünde çocuk ve eğitim hakları alanında çalışan, önde gelen uluslararası sivil toplum örgütlerinin “Çağrıya Cevap Ver” (*Answer the Call*) başlıklı bir kampanya başlatmasıdır.² Kampanya, gençlerin eğitimle ilgili taleplerini bir hak talebi olarak gündeme taşıyor. Çağrıda “bir dönüm noktasında” olduğu vurgulanırken, küresel çoklu krizlere ve eğitim sistemlerindeki devam eden ihtiyaçlara karşın ulusal eğitim bütçelerinin baskı altında olduğu dile getiriliyor.³ Ayrıca, düşük gelirli ülkelerde eğitime yönelik uluslararası desteğin bağışçı ülkelerin önceliklerini başka alanlara kaydırması ile birlikte azaldığı belirtiliyor.⁴ Çağrı, gençleri bugünün ve yarının işlerine hazırlayabilmek için öğretmenlerin, temel öğrenmenin ve 21. yüzyıl becerilerinin önceliklendirilmesi gerektiğinin altını çiziyor.⁵

Eğitime ayrılan kaynaklar tüm dünyada eğitim politikalarının önemli bir gündemi haline gelirken, Türkiye’de eğitime ayrılan kamu kaynaklarını

uluslararası bir çerçevede tartışmak, demografik fırsat penceresine ilişkin değerlendirmeler yapmak için de kıymetlidir. 1999’da TÜSİAD tarafından yayımlanan Türkiye’nin Fırsat Penceresi: Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri başlıklı raporla beraber politika yapım süreçlerinin önemli bir parçası haline gelen “demografik fırsat penceresi” kavramı, nüfus artış hızı düşerken, çalışabilir yaştaki nüfusun artışının sürdüğü durumu anlatmak için kullanılıyor. Raporda, 2000-2025 döneminde Türkiye’nin demografik fırsat penceresinin açık olduğu öngörülürken, bu sürecin doğru şekilde yönetilmesi hâlinde, ülkenin gelişmiş ülke statüsüne geçişini hızlandırabilecek önemli fırsatlar sunabileceği ifade ediliyor.⁶ En güncel verilerle demografik fırsat penceresinin güncel durumuna bakıldığında; 2024 yılı itibarıyla nüfus artış hızının binde 3,4, bağımlı nüfus oranının ise %46,1 olduğu görülüyor.⁷ Ayrıca, önceki yıllardan farklı olarak, bağımlı nüfusun içindeki 0-14 yaş nüfusun azalmaya başladığını da vurgulamak gerekiyor: 2014’te %35,8 olan çocuk bağımlılık oranı (0-14 yaş) 2024’te %30,6’ya gerilemiş durumdadır.⁸ Bu izleme göstergeleri, fırsat penceresinin henüz kapanmadığına işaret etse de mevcut durum, kapanmasına öngörüldüğü gibi çok az zaman kaldığını gösteriyor. Türkiye’nin eş zamanlı olarak hem demografik fırsat penceresini açık tutmaya, hem de fırsat penceresinin sunduğu fırsatlardan en yüksek oranda yararlanmaya yönelik politikaları önceliklendirmesi gerekiyor. Türkiye her ne kadar 2026-2035 dönemini “Aile ve Nüfus 10 Yılı” olarak ilan ederek doğurganlık oranlarının artışıyla demografik fırsat penceresini daha uzun süre açık tutmayı hedeflese de bu yaklaşım, tek başına yeterli değildir. Genç nüfusun nitelikli eğitim ile güçlendirilmesine de demografik fırsat penceresine ilişkin politikalarla bağlantılı olarak odaklanılmalıdır. Bununla ilgili olarak ERG tarafından

² Global Partnership for Education, 2025.

³ Global Partnership for Education, 2025.

⁴ A.g.e

⁵ A.g.e

⁶ Behar vd., 1999.

⁷ TÜİK, 6 Şubat 2025

⁸ A.g.e

⁹ Gürlesel, 2004.

¹⁰ Korlu, 2024.

2004⁹ ve 2024¹⁰ yıllarında yapılan çalışmalar eğitim alanında iyileştirilmesi gereken göstergeler olarak net okullulaşma oranları, yetişkinlerin eğitim düzeyi ve temel yeterlik düzeylerinin dikkate alınması gerektiğini vurguluyordu. Yıllara göre bakıldığında tüm göstergelerde iyileşmeler olmasına karşın hala demografik fırsat penceresinin tam potansiyeline ulaşabilmek için yeni müdahalelere ve kaynaklara ihtiyaç sürüyor. Demografik fırsat penceresinin kapanmasına az bir zaman kalmışken, Türkiye’de eğitim sisteminin mevcut durumu, fırsat penceresini daha iyi değerlendirebilmek için gereken becerileri kazandırmada ve eğitimin niteliğini artırmada yeterince etkili değildir.¹¹ Bu noktada açığın giderilmesi için de Türkiye’nin kamu eğitim harcamalarının uluslararası eşik değerler üzerinden planlanması önemli bir adımdır. Bu bağlamda rapor kapsamındaki uluslararası değerlendirmeler, Türkiye’nin hem kendi gelir grubundaki ülkeler arasındaki, hem de hedeflediği yüksek gelir grubundaki durumunu ortaya koyarak bir yol haritası oluşturulmasını sağlayabilir.

Tüm bunlar ışığında bu çalışma, TÜSİAD ve ERG işbirliğinde 2024 yılında yayımlanan ve “geleceğe hazır” bir eğitim sistemine odaklanan rapordaki öne çıkan başlıklardan eğitime ayrılan kamu kaynakları konusuna odaklanıyor. Çalışma kapsamında Türkiye’deki durum seçilmiş ülkelerle karşılaştırmalı biçimde analiz ediliyor. Bu analizlerde Dünya Bankası, Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat), Ekonomik

İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden yararlanılıyor. Harcama verileri en az iki yıl geriden geldiği için analizlerde kullanılan veriler ağırlıklı olarak 2021 ve 2022 yıllarına aittir. Analizlerde aksi belirtilmediği takdirde, okulöncesi eğitimden yükseköğretime kadar kademe ayrımı gözetmeksizin tüm eğitim sistemine yapılan harcamalar izlendi. Bu çerçevede Türkiye’de eğitim harcamalarının ağırlıklı olarak yükseköğretime yapıldığı ve çocukların iyi olma hâlini de etkileyecek önceki kademelere ilişkin bütçenin daha da sınırlı olabileceği dikkate alınarak sonuçlar değerlendirilmelidir. Bu rapordaki değerlendirmeler ve politika önerileri, esas olarak okulöncesi de dahil edilerek ortaöğretime kadar olan zorunlu eğitim kademelerine yöneliktir.

Çalışmanın ilk bölümünde, uluslararası belgelerden hareketle ve diğer kaynak türleriyle karşılaştırmalı olarak eğitime ayrılan kamu kaynaklarının önemi ortaya konuyor. Bu bölümde katılımcı bütçeleme, güncel kanıt temelli araştırmalar, erken çocukluk politikaları başlıkları altında maliyet-etkili kamu harcamaları için öne çıkan ilke ve uygulamalar inceleniyor. İkinci bölümde, Dünya Bankası, Eurostat ve OECD verileri kullanılarak uluslararası göstergelerde Türkiye’nin durumu inceleniyor. Üçüncü bölümde Türkiye’de eğitim harcamalarına ilişkin güncel durumun incelendiği raporun son bölümünde ise analiz bulguları ışığında Türkiye’de yaklaşan 2026 bütçe süreci için öncelikler tartışılıyor.

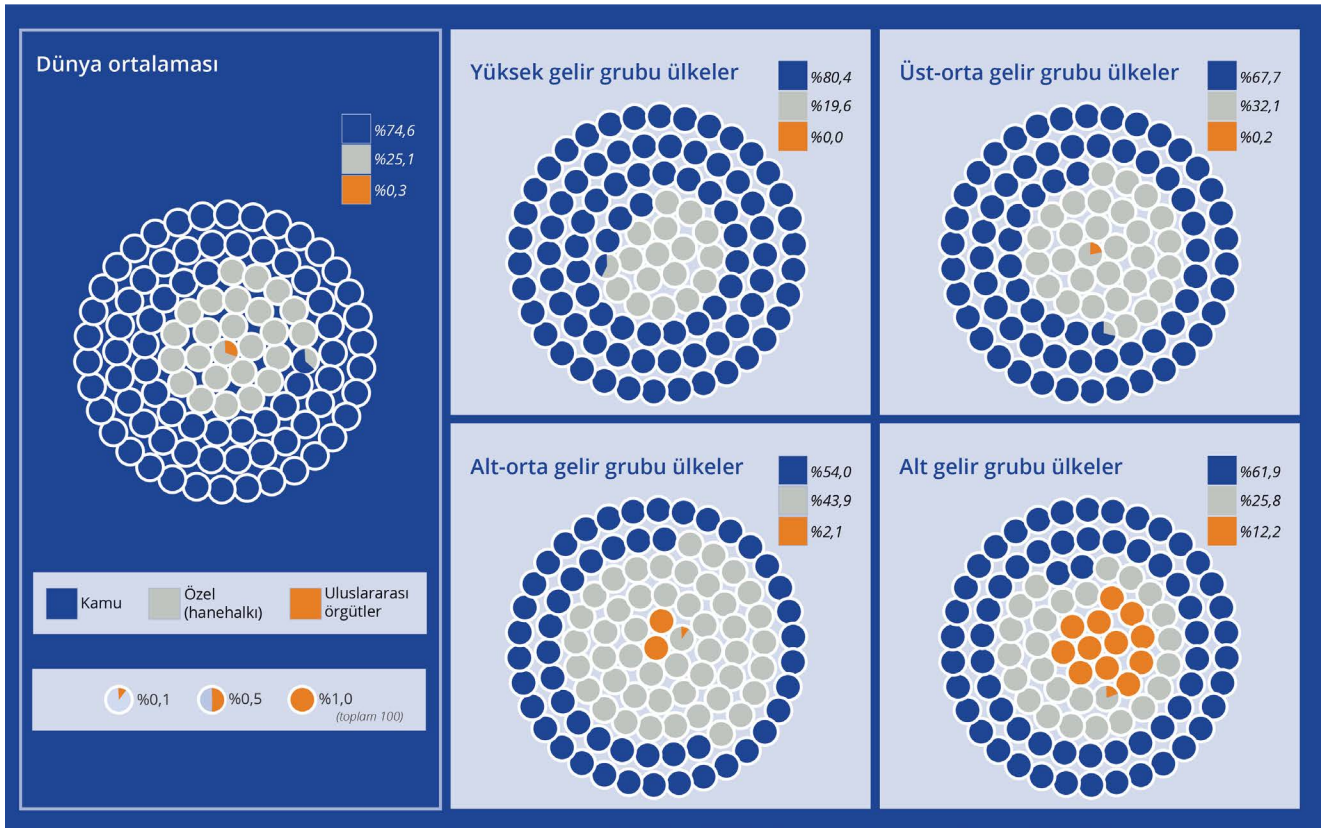
¹¹ Korlu vd., 2024.

1. Eğitime Ayrılan Kamu Kaynaklarının Önemi

Eğitime ayrılan kaynaklar genel olarak kamu ve kamu dışı olmak üzere iki ana grupta sınıflandırılabilir. Kamu kaynakları, merkezi ve yerel yönetim bütçelerinden sağlanan, resmî okullardaki öğretmen maaşlarından okul binalarına, öğretim programı geliştirmeden ölçme-değerlendirme sistemlerine kadar tüm harcama kalemlerini kapsar. Kamu dışı kaynaklar ise hanehalkı ve özel sektör harcamaları ile uluslararası örgütlerden gelen kalkınma yardımları gibi desteklerden oluşur.

1980’den beri küresel ölçekte yapısal uyum politikaları ve düşük ücretli özel öğretim kurumu modelleri gibi uygulamalarla eğitim harcamalarında

kamu kaynaklarının azaltılması teşvik edildi. Ancak hâlâ, sadece Türkiye’nin de bulunduğu üst-orta gelir grubu ülkelerde değil, tüm dünyada eğitim hizmetlerinin finansmanında en büyük pay kamuya aittir (Şekil 1). Diğer yandan bu pay her ülkede eşit düzeyde değildir, ülkelerin gelir gruplarına göre farklılaştığı görülüyor: Finlandiya, Kanada, Japonya gibi yüksek gelir grubundaki ülkelerde eğitim harcamalarının %80,4’ü kamu tarafından yapılırken; Nijerya, Endonezya, Guatemala gibi alt-orta gelir grubu ülkelerde bu oran %54,0’dır. Ayrıca Şekil 1’de eğitim harcamalarında kamunun payının yalnızca yüksek gelirli ülkelerde dünya ortalamasının üstünde olduğu görülüyor.

Kaynak: World Bank ve UNESCO (2025) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlandı.

Şekil 1 - Ülkelerin gelir gruplarına göre eğitim harcamalarının finansman kaynaklarına göre dağılımı, 2022

Elbette bu sonuçlar, yapısal uyum programlarının daha çok üst-orta ve alt-orta gelir gruplarındaki ülkelerde uygulandığı bilgisiyle birlikte değerlendirilmelidir. Programlar kapsamında ülkelerin küresel piyasalara uyumunun artırılması ve dış borç krizinin çözülmesi hedeflenirken, bütçe açıklarının kapanması için kamu harcamalarının azaltılması teşvik ediliyordu.¹²

Kamunun eğitim hizmetlerinin finansmanındaki ağırlığı, eğitimin bir insan hakkı olması ve bu hakkın devletin temel sorumluluğu altında bulunmasıyla doğrudan ilişkilidir. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin (ICESCR) 13. maddesi ilköğretimin herkes için zorunlu ve ücretsiz olmasını şart koşar¹³; Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin (ÇHS) 28. maddesi de bu yükümlülüğü pekiştirir.¹⁴ Her iki sözleşmenin “azami mevcut kaynak” ilkesi (ICESCR madde. 2, ÇHS madde 4), devletlerin ilerleyici adımlarla ortaöğretim ve yükseköğretimi de kapsayacak biçimde kamusal finansmanı genişletmesini gerektirir.

2015’te kabul edilen ve BM’nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi’ni finanse etmek için oluşturduğu Addis Ababa Eylem Gündemi’nde, eğitim dahil temel kamu hizmetlerinin kamu kaynaklarıyla finanse edilmesinin önemi vurgulanır ve ülkelerin ulusal bağlamlarına uygun harcama hedefleri koyması gerektiği belirtilir.¹⁵ 2015 yılında Dünya Eğitim Forumu sonrasında kabul edilen Eğitim 2030 Incheon Bildirgesi ve Çerçeve Eylem Belgesi’nde ise Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları’nın 4. hedefini (Nitelikli Eğitim) hayata geçirmek için yol haritası sunulmasının yanı sıra hükümetlerin gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYH) en az %4–6’sını ve/veya toplam kamu harcamalarının %15–20’sini eğitime ayırmaları önerilir.¹⁶ Bu değerler ülkeler için yasal olarak bağlayıcı olmamakla birlikte, bugün hâlâ UNESCO’nun Küresel Eğitim İzleme Raporu gibi izleme çalışmalarında güncel referans eşik olarak kullanılmaya devam ediyor.¹⁷ Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 4: Nitelikli Eğitim kapsamında ise eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı ve toplam kamu harcamaları içindeki payı resmî izleme göstergeleri olarak takip ediliyor.¹⁸

1.1. Eğitim Harcamalarının Kaynaklara Göre Dağılımı

2022 yılı için karşılaştırılabilir verisi bulunan ülkelerin eğitim harcamalarının finansman kaynaklarına göre dağılımına bakıldığında üç gruba ayrılabilirler: Kamu harcamalarının payı %90 ve üzerindeyse bu ülkeler kamu payının yüksek olduğu, %80’in altındaysa kamunun payının diğer ülkelere göre düşük olduğu ülkeler olarak sınıflandırılabilir. İki eşik arasındaki %80,0–%89,9 seviyesinde ise iki gruba göre daha fazla ülke var. Şekil 2’de verilen bu sıralamaya göre kamunun payının en yüksek olduğu ülke %96,5 ile

Finlandiya’dır. Finlandiya’yı sırasıyla İzlanda (%95,4) ve Norveç (%95,2) izliyor. Eğitim harcamalarında hem kamunun payının en düşük olduğu, hem de özel kaynakların payının en yüksek olduğu ülke ise Şili’dir. Şili’de kamu kaynaklarının payı %62,6 iken, özel kaynakların payı %37,4’tür.

Karşılaştırılabilir verilere¹⁹ göre, 2022 yılında, Türkiye’de eğitim harcamalarının %78,9’u kamu, %20,3’ü özel kaynaklar ve %0,8’i ülke dışı kaynaklar²⁰ tarafından yapıldı (Şekil 2). Bu oranlarla Türkiye,

¹² Mackenzie vd., 1997.

¹³ BM Genel Kurulu, 16 Aralık 1966.

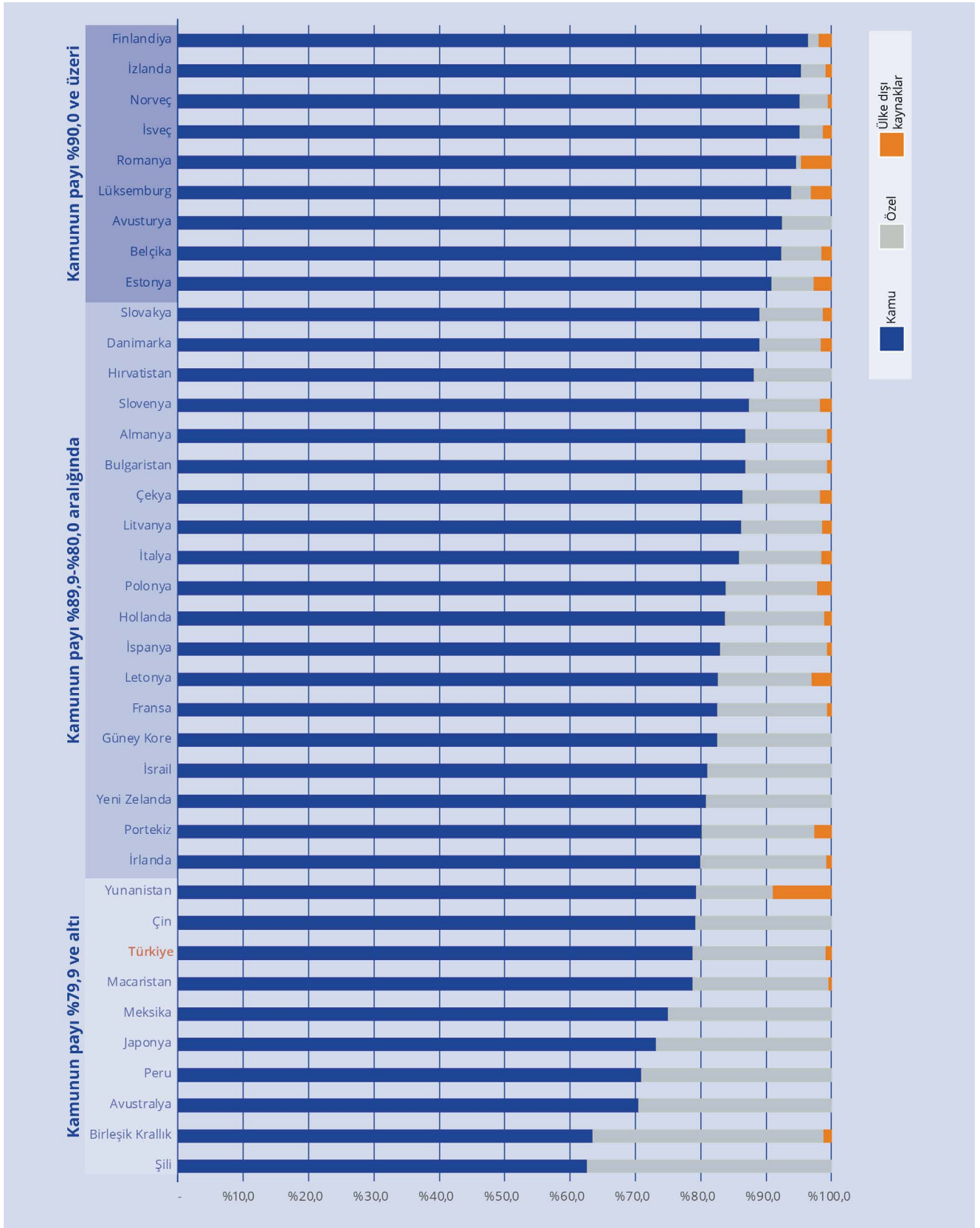
¹⁴ BM Genel Kurulu, 20 Kasım 1989.

¹⁵ BM Genel Kurulu, 27 Temmuz 2015.

¹⁶ UNESCO, 2016.

¹⁷ World Bank ve UNESCO, t.y.

¹⁸ UNESCO, t.y.

Kaynak: OECD (t.y) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlandı.

Şekil 2 - Ülkelerin eğitim harcamalarının finansman kaynaklarına göre dağılımı (%), 2022

kamunun payının düşük olduğu ülkeler arasındadır. Kamu tarafından yapılan eğitim harcamalarının oranı, harcamaların etkililiğini tek başına göstermez. Öte yandan özel harcamaların payının yüksek olması, eğitim sisteminde hanehalklarının eğitim

harcamalarına bağımlılığını artırarak sosyoekonomik eşitsizlikleri derinleştirebilir. Bu bağlamda kamu harcamalarının payı yüksek olan ülkelerde özel harcama kaynaklı sosyoekonomik eşitsizlik riskinin daha sınırlı olduğu söylenebilir.

1.1.1. Özel Harcamalar

Eğitime ayrılan kamu kaynaklarının önemini anlatmak için başta hanehalkı harcamaları olmak üzere devlet dışı kurumların yaptığı özel harcamaların eğitim sistemindeki etkilerini de tartışmak gerekiyor. Bu bağlamda önemli bir kavram, “etkili bir şekilde sürdürülen eşitsizlik” (effectively maintained inequality) hipotezidir. Sosyolog Samuel R. Lucas tarafından oluşturulan hipotez, sosyoekonomik açıdan avantajlı aktörlerin, mümkün olan her yerde kendileri ve çocukları için bir dereceye kadar avantaj sağladığını varsayar.²¹ Eğer eğitim sisteminde niceliksel farklılıklar yaygınsa, örneğin lise eğitimi zorunlu ve ücretsiz değilse, sosyoekonomik olarak avantajlı olanlar niceliksel avantajlar elde ederler.²² Daha üst gelir grubundaki öğrencilerin liseden mezun olma oranları, üniversiteye devam etme olasılıkları, ortalama eğitim süreleri gibi niceliksel göstergeleri daha yüksektir.²³ Türkiye için de ortaöğretimin zorunlu olmadığı dönemlerde, ortaöğretimden mezun olanların ağırlıklı olarak sosyoekonomik açıdan avantajlı gruplar olması bunun bir örneğidir. Eğer niceliksel alanda sorunlar çözülmüş ise bu kez farkların niteliksel alanda arttığı görülür.²⁴ Bu farklar genel olarak aynı eğitim düzeyindeki kişilerin mezun oldukları okullar ve okul dışı imkânlarla (kurslar, staj fırsatları, sosyal ve kültürel gelişim vb.) akranlarından daha farklı niteliklere sahip olması şeklinde kendini gösterir. Genel bir eğilim olarak Türkiye’de sosyoekonomik olarak daha avantajlı gruplarda,

özel öğretim kurumlarının ya da yurtdışında eğitimin daha fazla tercih edilmesi bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu noktada hem niceliksel, hem de niteliksel farkların azaltılmasının yolu, zorunlu ve ücretsiz eğitimi genişletirken resmî okulların niteliğine yatırım yapmak, dezavantajlı öğrencilerin nitelikli eğitime erişimini garanti altına alacak şekilde temel ihtiyaçlarını desteklemek, öğrenciler ve okullar arasındaki sosyoekonomik uçurumu azaltmaktan geçiyor. Ayrıca kamu kaynaklarının bazı uygulamalar aracılığıyla özel harcamaları artırıcı şekilde kullanılması da sosyoekonomik eşitsizliklerin artmasına neden olabilir. Dolaylı olarak özel harcamaları artıran uygulamalara; kademeler arası geçişte yüksek baskı oluşturan sınav sistemi, okullar ve okul türleri arasındaki farkların azaltılmasına yönelik politika eksiklikleri, ‘nitelikli’ resmî okullardaki kontenjan sınırlamaları ve resmî-okul ile özel okul öğretim programları arasındaki farklılıklar örnek gösterilebilir. Ayrıca hanehalkı harcamalarının artmasına yol açan bazı uygulamalar da özellikle düşük gelirli hanelerdeki çocukların eğitime erişim riskini artırmakta veya sahip oldukları fırsatları sınırlandırmaktadır. Bunlar arasında resmî okullarda ‘bağış’ adı altında kayıt ücreti alınması, eğitim dışı temizlik ve yemek gibi hizmetler için bağış talep edilmesi; kırtasiye, ders kitabı, okul forması ve servis ücreti gibi zorunlu giderler; sınava hazırlık kursları ile özel ders piyasasının regüle edilmemesi

¹⁹ Harcama verileri ulusal ve uluslararası kaynaklarda hesaplama yöntemlerine göre farklılık gösterebilir. Örneğin OECD, yayımladığı karşılaştırılabilir harcama verilerinin kurumlar arası transferler yapıldıktan sonraki durumu gösterdiğini belirtiyor.

²⁰ Ülkelere göre farklılık göstermekle birlikte, “ülke dışı kaynaklar” ağırlıklı olarak uluslararası örgütler tarafından sağlanan finansal desteklerdir.

²¹ Lucas, 2001.

²² A.g.e

²³ A.g.e

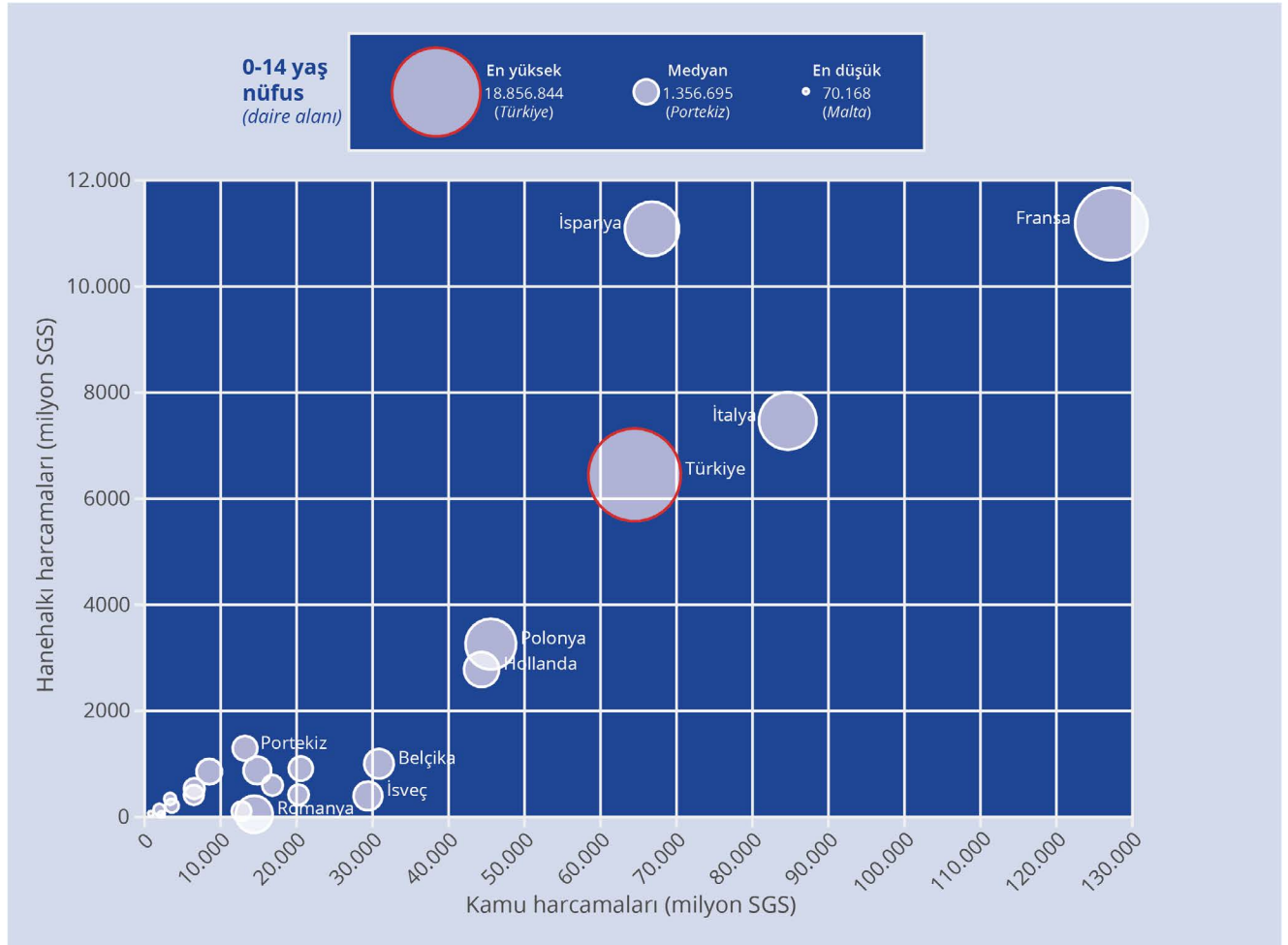
²⁴ A.g.e

sayılabilir. Dolayısıyla hanehalkı harcamaları arttıkça eğitimdeki sosyoekonomik farklar derinleşir.

Ülkeler arasında eğitim harcamalarındaki hanehalkı katkısını izlemenin bir yolu da satın alma gücü standardına (SGS) göre hanehalkı harcama miktarlarını karşılaştırmaktır. Harcamaları izlemek için kullanılan yapay bir para birimi olan SGS, Eurostat gibi izleme yapan kurumlar tarafından hesaplanır. 1 SGS, her ülkede aynı miktarda mal ve hizmet satın alabilecek eşdeğer alım gücünü temsil eder. Hanehalkı tarafından yapılan toplam harcama, nüfusun büyüklüğü ve yaşa göre nüfus dağılımı gibi demografik verilerden etkilenir. Bu nedenle analizler sadece harcama tutarına değil, nüfus ve

kamu harcamalarının düzeyi gibi diğer göstergelere de bakılarak yapılmalıdır.

2022 yılına göre karşılaştırmalı analiz yapılabilecek veri sağlanan 24 ülkede hanehalkı harcamaları incelendiğinde, Türkiye’nin yaklaşık 7,5 milyar SGS harcama yaptığı görülüyor. Bu miktar ile Türkiye, Fransa (yaklaşık 12 milyar), İspanya (yaklaşık 11,2 milyar) ve İtalya’dan (yaklaşık 11,1 milyar) sonra en yüksek hanehalkı eğitim harcamasına sahip ülkelerden biridir (Şekil 3). Ancak bu grupta Türkiye, 0-14 yaş çocuk nüfusunun en yüksek olduğu ülkedir ve bu nüfusun büyüklüğü düşünüldüğünde kamu tarafından ayrılan kaynaklar oldukça düşüktür (Şekil 3). Örneğin, İspanya’daki 0-14 yaş nüfus Türkiye’nin

Kaynak: Eurostat (2024) ve World Bank (t.y.) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 3 - Kamu ve hanehalkı eğitim harcamaları ile 0-14 yaş çocuk nüfusu ilişkisi, 2022

Not: Yuvarlakların büyüklükleri 0-14 yaş nüfusu göstermektedir.

neredeyse üçte biri kadar olmasına karşın, Türkiye İspanya’dan 2,3 milyar SGS daha az kamu harcaması yapıyor. Bu bağlamda Türkiye’de kamu kaynaklarının artırılması ve kamu desteklerinin genişletilmesi, hanehalkı üzerindeki mali baskıyı hafifletmek ve eğitimde eşitlikçi bir sistem oluşturmak açısından kritik öneme sahiptir.

Eğitimle ilgili özel harcamalar söz konusu olduğunda önemli uluslararası belgelerden biri Abidjan Prensipleri’dir. 2019 yılında yayımlanan bu prensipler, devletlerin eğitim hakkını yerine getirirken özel aktörlerle ilişkisini düzenleyen ilk uluslararası standarttır. Abidjan Prensipleri’ne göre devletler, kamusal kaynaklarını öncelikle ücretsiz

ve nitelikli eğitim hizmetlerine yönlendirmeli; özel kurumlara finansal kaynak aktarımı ancak kamusal eğitimin zarar görmemesi koşuluyla ve eşitlik ilkesi gözetilerek yapılmalıdır.²⁵ Özel öğretim kurumları, müfredat, öğretmen niteliği ve öğrenci kabul süreçleri bakımından kamu yararı gözetilen standartlara tabi tutulmalı ve tüm eğitim harcamaları devlet tarafından şeffaf biçimde izlenip raporlanmalıdır.²⁶ Bu bağlamda prensipler yalnızca kamusal eğitimin güçlenmesini değil, özel okulların da ortak standartlar çerçevesinde izlenerek eğitim sisteminin bir ekosistem olarak iyileşmesine katkı sunabilir.

1.2. Kamu Eğitim Harcamalarında Maliyet-Etkililik

Eğitime daha fazla kaynak ayrılması önemli olsa da miktardaki artış, her zaman hedeflenen çıktılarda da artış görülmesine neden olmayabilir. Ayrıca kamu harcamalarının planlaması yapılırken, kamu hizmetlerindeki farklı kalemlerin birbiriyle ilişkili olduğu unutulmamalıdır. Örneğin, sosyal politika harcamalarında kesinti yapılarak eğitime ayrılan kamu kaynaklarının artırılması, beklenen etkiyi yaratmayabilir. Bu yüzden eğitim gibi temel kamu politikalarında harcamalar planlanırken, etki de göz önüne alınmalıdır. Hak temelli bir yaklaşımda eğitime ayrılan kaynakların etkisi, yalnızca öğrenci başına harcamanın artması veya eğitim kurumlarının sayısal olarak çoğalmasıyla sınırlı kalmaz. Aynı zamanda tüm çocukların nitelikli eğitime eşit erişim imkânına sahip olması, öğrenme süreçlerinin nitelik odaklı bir bakış açısıyla geliştirilmesi ile öğrenci ve öğretmenlerin iyi olma hâllerinin desteklenmesi anlamına gelir. Böylece eğitime ayrılan kaynaklar, niceliksel hedeflerin ötesinde, toplumsal adaleti güçlendiren ve bireylerin iyi olma hâlini artıran, sürdürülebilir bir kalkınma sürecine dönüştürülebilir.

Kamu kaynaklarının kullanımı için belirlenen ilkelerden olan etkililik ve verimlilik ile kamu kaynaklarının maliyet-etkili bir şekilde kullanılması hedeflenir. Bu ilkelerle belirlenen hedeflere ulaşmak için en az maliyetle en yüksek faydayı sağlamak amaçlanır. Tamamlayıcı ilkeler olan şeffaflık ve hesap verebilirlik çerçevesinde hükümetler, kaynakları hem neden kullanmak istediklerini beyan ederler, hem de harcama sonrasında nasıl kullandıklarını kamuoyuna açıklarlar. Türkiye’de de Millî Eğitim Bakanlığı’nın (MEB) her yıl yayımladığı Performans Programı bir yıl içinde kamu kaynakları kullanılarak yapılacak faaliyetleri gösterirken, İdare Faaliyet Raporu yıl sonunda faaliyet bazında yapılan harcamaları gösterir. Bunlara ek olarak, her yıl bütçe tekliflerinin TBMM’de görüşülmeden önce, incelenilecek makul bir süre verilerek, kamuoyuyla açık ve anlaşılır şekilde paylaşılması şeffaflık ve hesap verebilirliğin yanı sıra katılımcılık ilkesinin gerçekleştirilmesi için de gereklidir.

²⁵ Abidjan Principles, 2019.

²⁶ A.g.e

1.2.1. Katılımcı Bütçeleme

Katılımcılık ilkesi çerçevesinde kamu kaynaklarının etkili bir şekilde kullanılmasını destekleyen önemli bir uygulama da katılımcı bütçelemedir. Bu bütçeleme türü, çoğunlukla yerel yönetimlerde, kamu bütçesinin harcama önceliklerine halkın katılımı ve tercihleri doğrultusunda karar verilen bir süreç olarak tanımlanabilir.²⁷ Katılımcı bütçelemede genellikle bütçenin tamamına olmasa da, %5 ila %15’lik kısmının nasıl harcanacağına katılımcı bir şekilde karar verilir.²⁸ Literatürde 1989’dan beri farklı ülkelerde kullanılan katılımcı bütçelemenin kamu kaynaklarının adil bir şekilde kullanılmasına katkı sağladığı vurgulanıyor.²⁹ Örneğin, Porto Alegre’deki öncü uygulamada vatandaşlar daha fazla eğitim ve sağlık hizmetlerine yatırım

yapılmasını istediği için bu alanlara ayrılan bütçe neredeyse üç katına çıktı.³⁰

Okulların bütçe yönetiminde de kullanılan katılımcı bütçelemenin İskoçya’da yeterince temsil edilmeyen veli gruplarının katılımını artırmada, okul kültürünü güçlendirmede, yoksulluk ve eşitsizlikle okul bağlamında nasıl mücadele edilebileceğine dair diyalogu teşvik etmede kullanılabileceği gösteriliyor.³¹ Ayrıca İskoçya’daki farklı katılımcı bütçe uygulamalarının, ÇHS12.madde çerçevesinde, çocukların kendilerini etkileyen kararlara katılma hakkını somutlaştırmasını sağladığı vurgulanıyor.³² Bu uygulamalar sonrasında katılımcı gençler, sosyal ve iletişim becerileri ile bütçeleme bilgisi gibi somut kazanımlar da elde ettiklerini belirtmişlerdir.³³

1.2.2. Kanıt Temelli Araştırmalar

Kamu harcamalarının maliyet-etkili bir şekilde yapılmasını destekleyen yollardan biri de kanıt temelli araştırmalardır. Bu kapsamda önemli bir oluşum, Küresel Eğitim Kanıt Danışma Paneli’dir (Global Education Evidence Advisory Panel). Birleşik Krallık Dışişleri, Milletler Topluluğu ve Kalkınma Ofisi, BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı ve Dünya Bankası tarafından oluşturulan, bağımsız ve disiplinler arası bir uzman heyeti olan panel, ilk kez 2020’de yayımlanan ve 2023’te güncellenen “Akıllı Yatırımlar” (Smart Buys) çalışması kapsamında araştırma literatüründeki müdahaleleri maliyet-etkililik düzeylerine göre analiz ediyor.³⁴ Bu analizlerde “öğrenme düzeyi” etkiyi ölçmek için kullanılıyor ve

harcanan her bir dolar artışın ne kadar öğrenme artışı sağladığına göre müdahalelerin “harika”, “iyi” ya da “kötü” olduğuna karar veriliyor. Ayrıca etkilerine ilişkin henüz sınırlı kanıt olan müdahaleler de alandaki araştırmaları teşvik etmek amacıyla paylaşıyor. 2023 yılındaki analize göre en düşük maliyetle en yüksek öğrenme getirisi sağlayan uygulamalar şunlardır:³⁵

- Velilere ve öğrencilere eğitimin faydaları, maliyetleri ve kalitesi hakkında bilgi sağlamak,
- Öğretmenlere yapılandırılmış pedagoji (yapılandırılmış ders planları, öğrenme materyalleri ve sürekli öğretmen desteği içeren bir paket) ile destek sağlamak,

²⁷ TEPAV, 2007.

²⁸ TEPAV, 2007.

²⁹ Participatory Budgeting Project, t.y.

³⁰ Bhatnagar vd., 2003.

³¹ PB Scotland, t.y.

³² Paterson, 10 Aralık 2018.

³³ A.g.e

³⁴ Andrab vd., 2023.

³⁵ A.g.e

- Öğrenme süreçlerini sınıf düzeyine göre değil, çocuğun öğrenme seviyesine göre planlayarak çocuğa özel destek sağlamak.

Çalışma kapsamında, hem maliyeti yüksek hem de öğrenme üzerindeki etkisi sınırlı olan müdahaleler de paylaşıyor. Bir müdahale programının etkisinin sınırlı olmasının temel sebebi, sorun ve ihtiyaçların kök nedenleri tespit edilmeden, sadece sınıf, materyal, dijital araçlar, öğretmen sayısı, maaş gibi alanlarda sayısal artışa odaklanmasıdır. Bu bağlamda, kök nedenlerin tespit edilmesi bu alanlardaki uygulamaların etkisini artırmak için yeterlidir.

Türkiye’deki eğitim sisteminin mevcut ihtiyaçları çerçevesinde bakıldığında, erken çocukluğa ilişkin müdahalelerin “iyi” düzeyde maliyet-etkili olduğu görülüyor. Bu müdahaleler kapsamında; 0–36 ay arası çocuklar için ebeveynler tarafından yürütülen erken çocukluk gelişim programları sunulması ve 3–5 yaş arası çocuklar için nitelikli okul öncesi eğitim sağlanması yer alıyor.³⁶ Ayrıca sınırlı kanıt olsa da sosyal-duygusal ve yaşam becerilerinin

desteklenmesi, Türkiye bağlamında hem kaynakların verimli kullanılması hem de öğrenme çıktılarının desteklenmesi için kullanılabilecek müdahalelerdir.³⁷

“Akıllı Yatırımlar” çalışması özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde hükümetler ve bağışçılar için bir rehber niteliği taşısa da etki ölçümünde kullanılan tek göstergenin öğrenme olması, çocuk hakları ve çocuğun iyi olma hâli bağlamında bazı müdahalelerin geri plana atılmasına neden olabilir. Örneğin, çalışma kapsamında ilkokullarda okul yemeği uygulaması “etkili ancak yüksek masraflı” bir politika olarak etiketleniyor.³⁸ Ancak bu, maliyeti nedeniyle ücretsiz ve sağlıklı okul yemeği uygulamasının tercih edilmemesi gerektiği anlamına gelmiyor. Özellikle Türkiye gibi orta-üst gelir grubu ülkelerde yaygın bir şekilde uygulanabilir. Bu örnekten de hareketle, öğrenme çıktılarını tek başına değerlendiren maliyet-etkililik yaklaşımlarının yerine, çocuğun iyi olma hâline dair göstergelerle de desteklenen araştırmalar yapmanın daha bütüncül kamu finansman stratejileri geliştirmeye katkı sağlayacağı vurgulanmalıdır.

1.2.3. Erken Çocukluk Politikalarına Yatırım

Eğitime ayrılan kamu kaynaklarının etkili ve adil bir şekilde kullanılması için sıkça dile getirilen başka bir strateji ise kademelere göre kaynak dağılımında önceliğin erken çocukluk eğitime verilmesidir. Bu bağlamda bu alandaki çalışmalarıyla tanınan ekonomist James J. Heckman’ın sıkça referans verilen “Heckman Eğrisi”, insan sermayesine yapılan yatırımın ekonomik getirisinin en yüksek olduğu dönemin yaşamın ilk yılları olduğunu gösterir. Bu konuyla ilgili Perry Okulöncesi Programı³⁹ üzerine yapılan çok yıllık araştırmalarda, nitelikli erken çocukluk programlarına yapılan yatırımın etkisinin

zamanla kaybolmadığı, sonraki kuşaklara da aktarıldığı ve yukarı doğru toplumsal hareketliliği desteklediği görülüyor.⁴⁰

En güncel karşılaştırmalı veriler kullanılarak yapılan analize göre, Bulgaristan (%23,5), Letonya (%21,4) ve Litvanya (%20,0) kamu eğitim harcamalarının içinden okulöncesi eğitime en fazla pay ayıran ülkelerdir (Şekil 4). Türkiye’nin ise Güney Kıbrıs’tan (%5,6) sonra %6,7 ile bu kademeye en az oranda kaynak ayıran ülke olduğu görülüyor (Şekil 4). Türkiye’de okulöncesi eğitimin aksine en fazla kamu

³⁶ Andrab vd., 2023.

³⁷ A.g.e

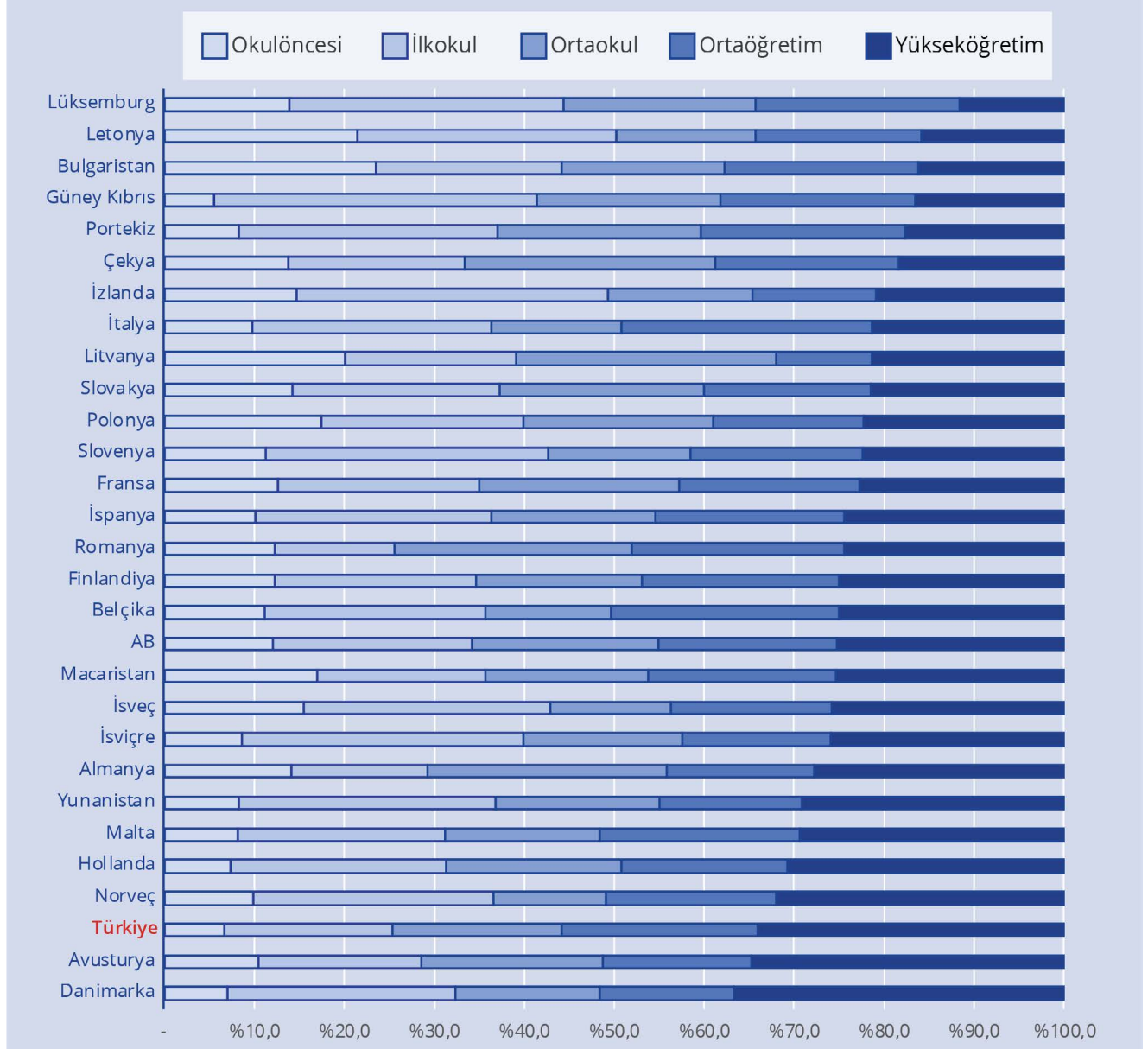
³⁸ A.g.e

³⁹ 1962-1967 yılları arasında yürütülen Perry Okulöncesi Programı, sosyoekonomik olarak dezavantajlı, IQ’su 70-85 aralığında olan 3-4 yaş grubundaki Afro-Amerikan çocuklara, haftada 5 gün, günde 2,5 saat sınıf eğitimi ve haftalık ev ziyaretlerini içeren 2 yıllık bir erken çocukluk programıdır.

⁴⁰ García vd., 2023.

kaynağı %34,1 ile yükseköğretime ayrılıyor. Bu oranla Türkiye, Danimarka (%36,8) ve Avusturya’nın (%34,7) ardından üçüncü ülke konumundadır. Danimarka ve Avusturya için yaşlanan nüfus ve 3-5 yaştaki okullulaşma oranlarının yüksek olması⁴¹ dikkate alındığında yükseköğretime yatırım yapmak anlamlı bir stratejidir. Ancak Türkiye 0-14 yaş nüfusunun büyüklüğü ve 5 yaşta bile ücretsiz ve

zorunlu eğitimin olmaması nedeniyle bir an önce bu dağılımı tersine çevirmek zorundadır. Türkiye’de üniversite öncesi kademelerdeki dağılım, sadece okulöncesi eğitimin değil, zorunlu eğitimin başladığı ilkokul gibi daha erken kademelerin de önceliklendirilmediğini gösteriyor: Türkiye’de kamu eğitim harcamalarının %21,8’i ortaöğretime, %18,8’i ortaokula, %18,7’si ise ilkokullara yapılıyor (Şekil 4).

Kaynak: Eurostat (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlandı.

Şekil 4 - Kademelere göre kamu eğitim harcamalarının dağılımı (%), 2022

⁴¹ Eurostat verilerine göre karşılaştırılabilir verilerin bulunduğu 2023 yılında 3-5 yaş okullulaşma oranı Danimarka’da %95,7, Avusturya’da %91,2, Türkiye’de ise %54,9’dur.

2. Kamu Harcamalarının İzlenmesinde Uluslararası Göstergeler

Eğitim 2030 Incheon Bildirgesi ve Çerçeve Eylem Belgesi’ndeki eşik değerler ile UNESCO’nun eğitim izleme çalışmaları ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 4: Nitelikli Eğitim ilerleme göstergeleri temel alındığında, kamu harcamalarını izlemek için kullanılan iki temel gösterge; kamu tarafından yapılan toplam eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı ve toplam kamu harcamalarından eğitime ayrılan paydır. Bunun yanı sıra OECD tarafından düzenli olarak izlenen tam zamanlı öğrenim gören öğrenci başına harcama da uluslararası karşılaştırmalarda kullanılan bir göstergedir. Kamu eğitim harcamalarının harcama kalemlerine göre dağılımını izleyen göstergeler

de uluslararası karşılaştırmalarda kullanılabilir. Elbette tüm karşılaştırmalar yapılırken ülkelerin demografik ve ekonomik koşulları da dikkate alınmalıdır.

Bu bölümde bahsedilen üç gruptaki göstergelerde, Türkiye’nin durumu başka ülkelerle karşılaştırmalı olarak analiz ediliyor. Karşılaştırmalı ülkeler seçilirken temel kriter, veriye ulaşılabilirliktir. Çalışmanın yalnızca OECD ve Avrupa ülkeleriyle sınırlı kalmaması için veri sağlanan göstergelerde ülkelerin gelir gruplarına göre eğitim harcamaları da analizlere dahil edildi. Türkiye’nin durumu hem kendi gelir grubu, hem de hedeflediği yüksek gelir grubu ülkelerle karşılaştırıldı.

2.1. Temel Göstergeler

2.1.1. Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH İçindeki Payı

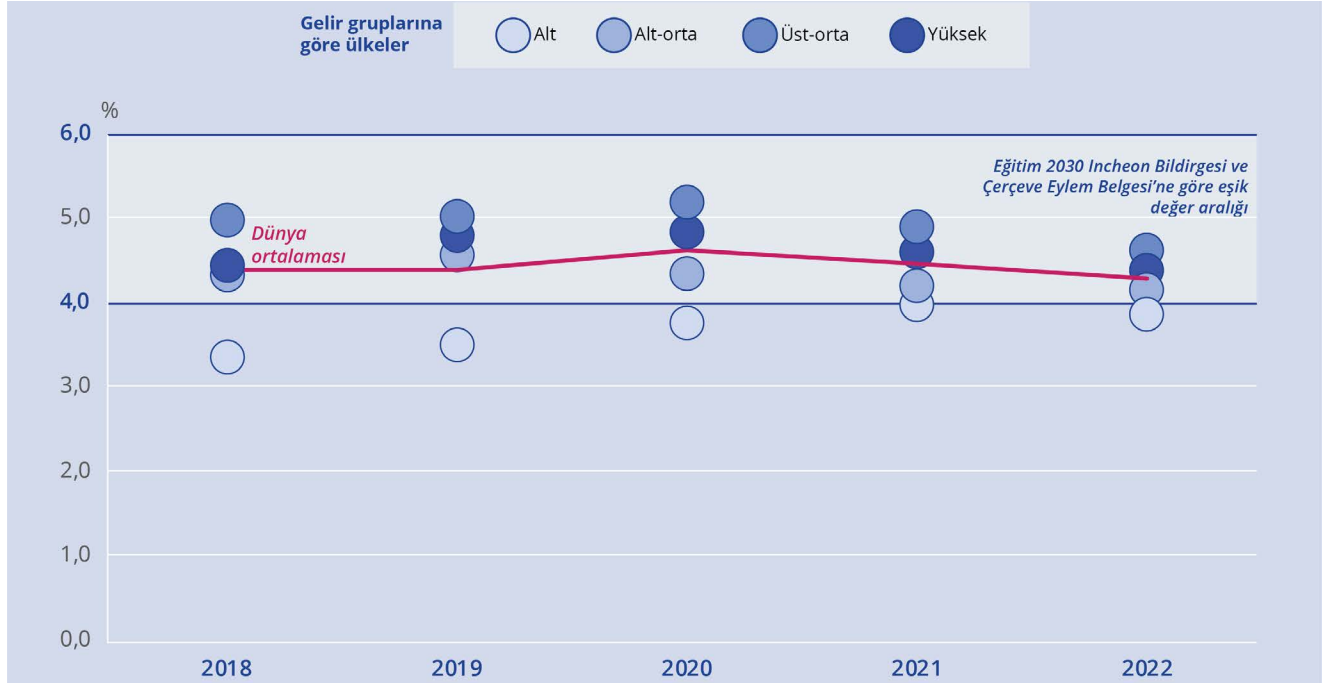
GSYH, bir ülkede bir yıl boyunca üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin toplam parasal değerini ifade eder. Bu mali gösterge içinde eğitim gibi temel kamu hizmetlerine yapılan harcamaların oranına bakmak, ülkede üretilen finansal değer ne kadarının bu hizmetler için kullanıldığını gösterir. Kamu eğitim harcamalarının GSYH’ye oranı ülkelerin farklı gelir düzeylerini dikkate aldığı için, sadece harcama miktarı üzerinden yapılacak karşılaştırmalara kıyasla daha iyi bir çerçeve sunar. Sonuç olarak gösterge, ülkede üretilen finansal değer miktarı ne olursa olsun, eğitimin ne ölçüde önceliklendirildiği hakkında fikir verir. Daha önce ifade edildiği gibi bu gösterge için eşik değer, Eğitim 2030 Incheon Bildirgesi ve Çerçeve Eylem Belgesi’nde ortaya konan %4-6 oranıdır. Ülkelerin,

ihtiyaçları doğrultusunda bu oranlar bandında bir miktarı kamu eğitim harcamalarına ayırması tavsiye edilir.

Şekil 5’te ülkelerin gelir düzeyine göre kamu eğitim harcamalarının GSYH’ye oranı gösteriliyor. Bu değerler, küresel eğilimleri izlemek açısından önemlidir. Genel olarak bakıldığında yıllar içinde tüm gelir grupları arasında farkın kapandığı görülüyor. 2020’de COVID-19 salgını sırasındaki uzaktan eğitim uygulamaları ve öğrenme kaybını telafi programları nedeniyle tüm gelir gruplarında bu oranın arttığı söylenebilir. Ancak bu büyüme sadece bir yıl sürdü. 2021-2022’deki düşüş için özellikle yüksek ve üst-orta gelirli ülkelerde malî normalleşme ve enflasyon baskısının kamu eğitim harcamalarını yeniden daraltmış olması gerekçe

gösterilebilir. 2018-2022 dönemine bakıldığında, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu üst-orta gelir grubundaki ülkelerde kamu eğitim harcamalarının GSYH’ye oranı diğer ülke gruplarının üzerinde ve

daha istikrarlı olarak dünya ortalamasının üstünde seyrediyor. 2022 yılında üst-orta gelir grubundaki ülkelerin ortalaması %4,6 iken, Türkiye’nin ortalaması kendi ülke grubunda %2,6 düzeyinde kaldı.

Kaynak: World Bank ve UNESCO. (2025) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlandı..

Şekil 5 - Ülkelerin gelir gruplarına göre kamu eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı (%), 2018-2022

2022 yılında OECD tarafından sağlanan veri setiyle farklı ülkelerin kamu eğitim harcamalarının GSYH içindeki payına bakıldığında, genel eğilim olarak ülkelerin %3,0 ve üzerinde harcama yaptığı görülüyor (Şekil 6). Bu ülkeler arasında en yüksek oran Güney Afrika’dadır (%5,8). Norveç (%5,6), İzlanda (%4,9), Kosta Rika (%4,9), Brezilya (%4,4), İsveç (%4,3), Finlandiya (%4,3), Danimarka (%4,1) ve Kanada (%4,1) ise Eğitim 2030 Incheon Bildirgesi ve Çerçeve Eylem belgesine göre eşik değeri aralığında eğitim harcamaları yapan ülkelerdir. %4,0 ile Yeni Zelanda, Avusturya ve Fransa ise tam eşik değeri sınırındadır. %3-4 aralığında pay ayıran toplam 19 ülke bulunuyor. Kamu eğitim harcamalarının GSYH içindeki payının genel eğilim olan %3,0 seviyesinin altında olduğu ülke sayısı ise 11’dir.⁴² Bu ülkeler arasında en düşük harcama oranı %1,1 ile Hollanda’dır. Türkiye de %2,6 oranıyla bu ülkeler

arasında yer alıyor. 2022 yılındaki bu oranlarla Türkiye, hem üst-orta gelir grubundaki ülkelerin ortalamasının (%4,9) hem de dünya ortalamasının (%4,5) altındadır. Bu durum, Türkiye’nin mali kapasitesinin verdiği imkânlar kadar eğitime yatırım yapmadığı şeklinde yorumlanabilir. Alt-orta gelir gruplarında dahi 2022 yılında GSYH’nin %4,2’sinin eğitime harcadığı düşünüldüğünde, Türkiye’deki eğitime harcanan kamu kaynaklarının sınırlılığını demografik baskıyla açıklamak mümkün değildir. Çünkü bu gelir grubu ülkelerde genç nüfus oranı Türkiye ile benzer seviyede ya da üzerinde seyrediyor. Ayrıca bu ülkelerin gelir düzeyi nedeniyle mali kapasitesinin de Türkiye’den daha az olduğu dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla Türkiye ne mali kapasitesi ne de genç nüfusunun ihtiyaçları kadar GSYH’den eğitime kaynak ayırıyor.

⁴² Bu ülkeler şunlardır: Bulgaristan (%2,9), Avustralya (%2,8), Türkiye (%2,6), Letonya (%2,5), Belçika (%2,5), Romanya (%2,3), İrlanda (%2,3), Şili (%1,8), Macaristan (%1,6), Birleşik Krallık (%1,6) ve Hollanda (%1,1).

Kaynak: OECD (t.y) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlandı.

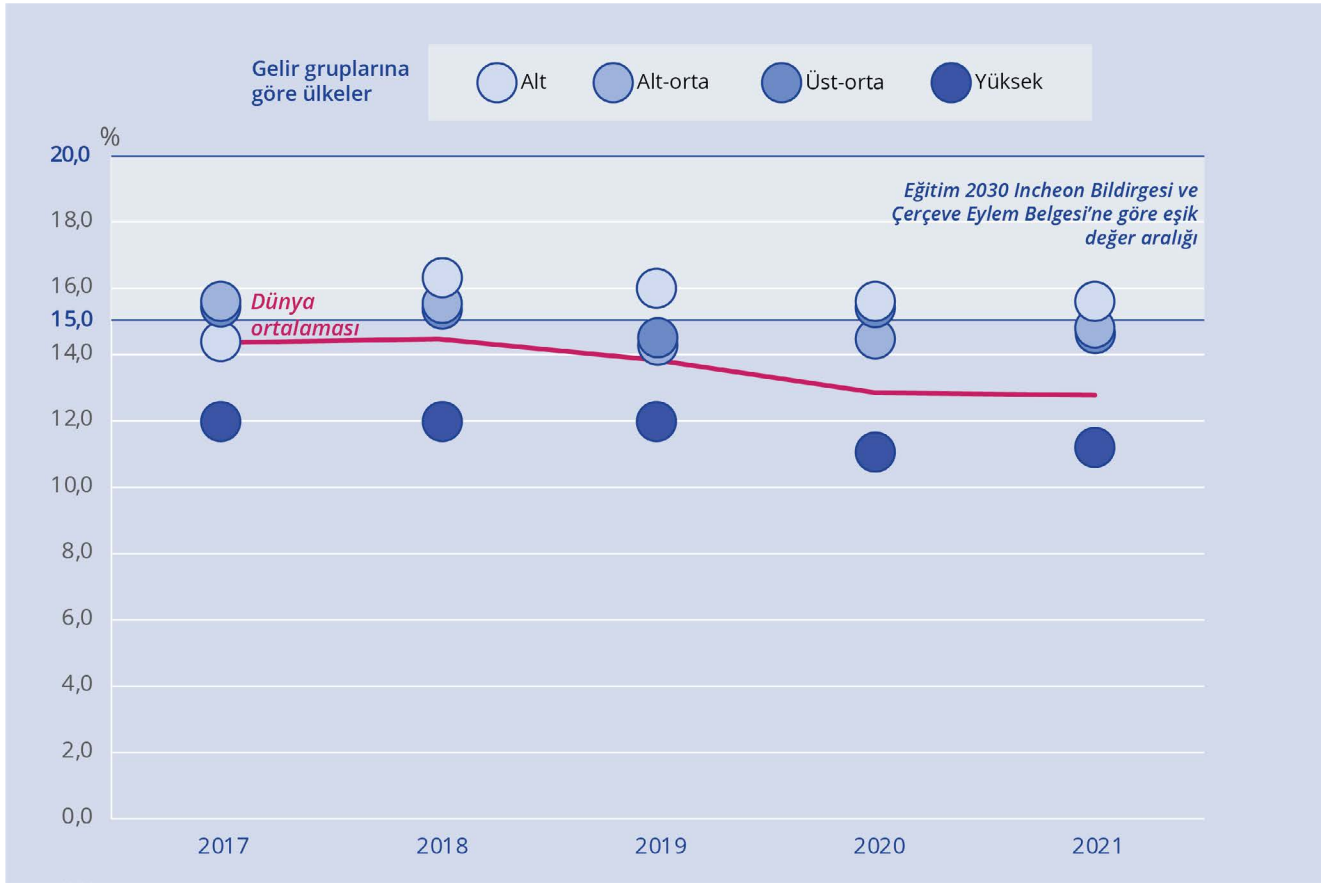
Şekil 6 - Seçili ülkelerin kamu eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı (%), 2022

2.1.2. Kamu Eğitim Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçindeki Payı

Bir politika alanına ayrılan kaynakların toplam kamu harcamaları içindeki payını izlemek hükümetlerin bu politika alanına verdiği önceliği göstermesi açısından önemlidir. Hükümetler, demografik ihtiyaçlar, politika öncelikleri veya kalkınma hedefleri doğrultusunda bir politika alanını önceliklendirmeye karar verebilir. Türkiye gibi dünya ekonomisinde rekabet gücünü artırmayı hedefleyen bir ülke için eğitim harcamalarının önceliklendirilmesi, politika tercihlerinin de bu hedeflerle uyumlu olmasını sağlayacaktır. Bu nedenle, ülkelerin kamu eğitim harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payının uluslararası standartlarla karşılaştırılması önemlidir. Kamu eğitim harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı için de uluslararası karşılaştırmalarda kullanılan bir eşik değeri vardır: Eğitim 2030 Incheon Bildirgesi ve Çerçeve Eylem

Belgesi'ne göre ülkeler toplam kamu harcamalarının %15–20'sini eğitime ayırmalıdır.

Şekil 7'de yıllara ve gelir gruplarına göre ülkelerin toplam kamu harcamaları içinden kamu eğitim harcamalarına ayrılan pay görülüyor. Genel olarak genç nüfus baskısının en yüksek olduğu alt gelir grubu ülkelerde, bu oran daha yüksektir. 2021 yılında sadece alt gelir grubu ülkeler alt eşik değeri olan %15 oranına ulaşabildi. Bu ülkeleri alt-orta ve üst-orta gelir grubu ülkeler izliyor. Yüksek gelir grubundaki ülkelerde ise harcamaların dünya ortalamasının bile altında olması, demografik olarak çocuk ve genç oranının daha düşük olması nedeniyle eğitim yerine, sağlık, sosyal güvenlik ve yaşlı bakımı gibi harcamaların önceliklendirildiği anlamına gelebilir. Dikkat çekici bir eğilim olarak, dünya ortalamasının beş yılda %14,3'ten %12,8'e gerilediği ise vurgulanmalıdır.

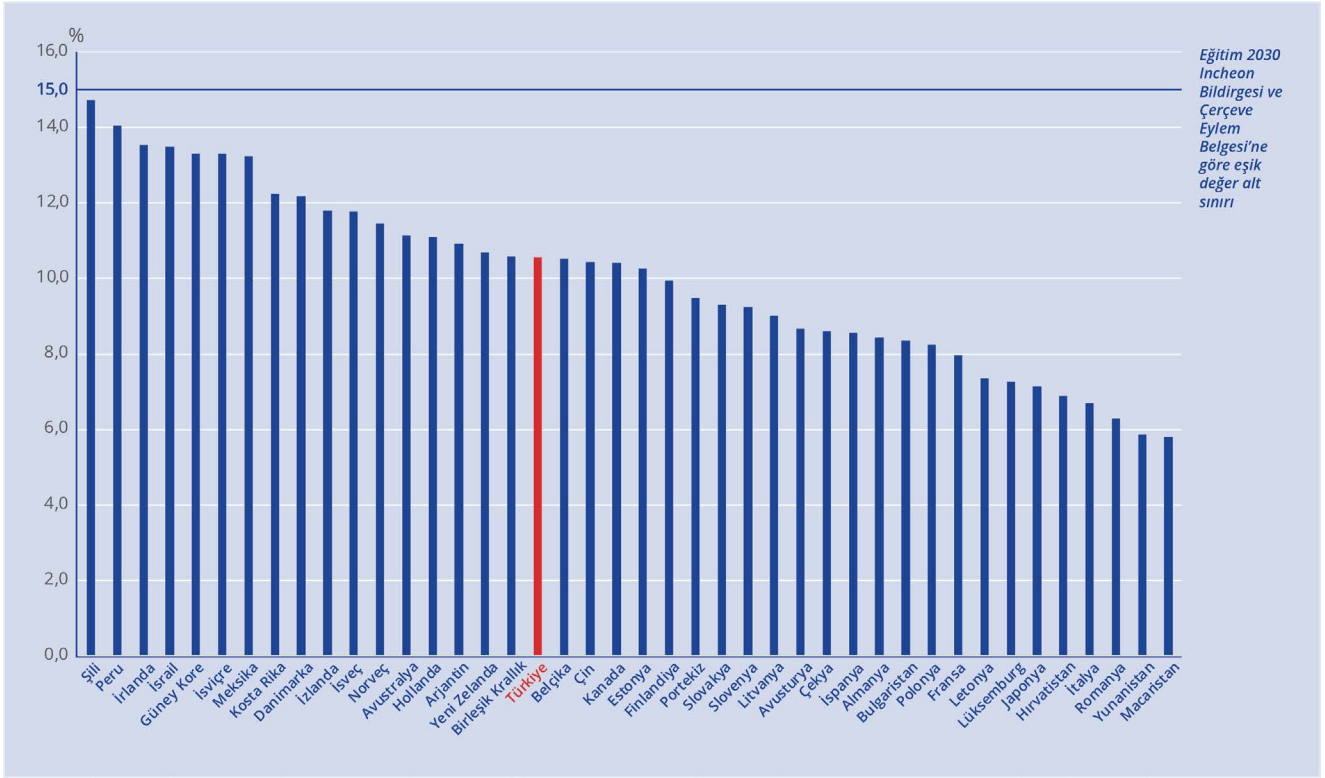

Kaynak: World Bank ve UNESCO. (2025) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlandı.

Şekil 7 - Ülkelerin gelir gruplarına göre kamu eğitim harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı (%), 2017-2021

2022 yılında OECD tarafından sağlanan veri setiyle farklı ülkelerin kamu harcamalarından eğitime ayrılan paya bakıldığında, GSYH'nin aksine, genel olarak eşik değerlerin sağlanamadığı söylenebilir. %15 alt limitine en fazla yaklaşan ülke

Şili (%14,7)'dir. Onu Peru (%14,0), İrlanda (%13,5) ve İsrail (%13,5) izliyor. Genel olarak ülkelerin kamu harcamalarından eğitime %9-12 bandında pay ayırdıkları görülüyor. Türkiye de %10,6 oranıyla genel eğilime uyan ülkelerdendir.

Kaynak: OECD (t.y) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlandı.

Şekil 8 - Seçili ülkelerde kamu eğitim harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı (%), 2022

Hükümetler, kamu politikasıyla ilgili karar alırken farklı önceliklere sahip olabilirler. Bir yaklaşım, nelerin önceliklendirildiğini değerlendirmenin yanı sıra önceliklendirilmeyen alanların fırsat maliyetini hesaplamaktır. Bu rapor çerçevesinde uluslararası karşılaştırmalar yapmak amaçlandığı için Türkiye’nin eğitim yerine hangi politikaları kamu harcamalarında önceliklendirmeyi tercih ettiği tartışılmıyor. Diğer yandan Türkiye için eğitime yatırım yapmamanın fırsat maliyeti açıktır: Demografik göstergeler, çocuk bağımlılık oranı (0-14 yaş) %30,6 olan Türkiye’de

2023’ten bu yana demografik fırsat penceresinin kapanma eğiliminde olduğuna işaret ediyor.⁴³ Bu fırsat penceresi açık olduğu sürece, ülkelere gelişmiş ülke statüsüne geçişi hızlandıracak fırsatlar yarattığı ve bu fırsatlardan yararlanmanın en etkin yollarından birinin eğitime yatırım yapmak olduğuna tekrar dikkat çekmek gerekiyor. Bugün eğitime yatırılmayan her bir lira, uzun vadede daha yüksek vergi geliri, teknoloji üretimi ve sosyal refah artışı sağlayacak bir yatırımın ertelenmesi anlamına geliyor.

⁴³ Korlu, 2024.

2.2 Öğrenci Başına Harcama

Öğrenci başına kamu eğitim harcamaları, bir eğitim sisteminde her bir öğrenciye ne kadar kaynak ayrıldığını gösteren bir birim maliyet göstergesidir. Bu göstergede, toplam kamu eğitim bütçesi öğrenci sayısına bölündüğünden; sınıf mevcutları, öğretmen ücretleri, altyapı yatırımları ve hizmet çeşitliliği hakkında dolaylı yorum yapabilmeyi sağlar. Düşük değerler genellikle kalabalık sınıflar veya kısıtlı donanım anlamına gelir. Ancak yüksek değerler de her zaman yüksek niteliklerin sağlandığı anlamına gelmeyebilir. Bu durumda öğrenci başına harcama, eğitim çıktılarına ilişkin diğer göstergelerle birlikte yorumlanmalıdır. Bununla beraber bu gösterge hızlı nüfus artışı veya zorunlu eğitimin genişlemesi gibi durumlarda eğitim sistemindeki niteliğin korunması için bir eşik değer olarak kullanılabilir. Çünkü öğrenci nüfusu artıp kaynaklar değişmediğinde öğrenci başına harcama düşer ve bu, niteliği tehdit eden bir duruma dönüşebilir.

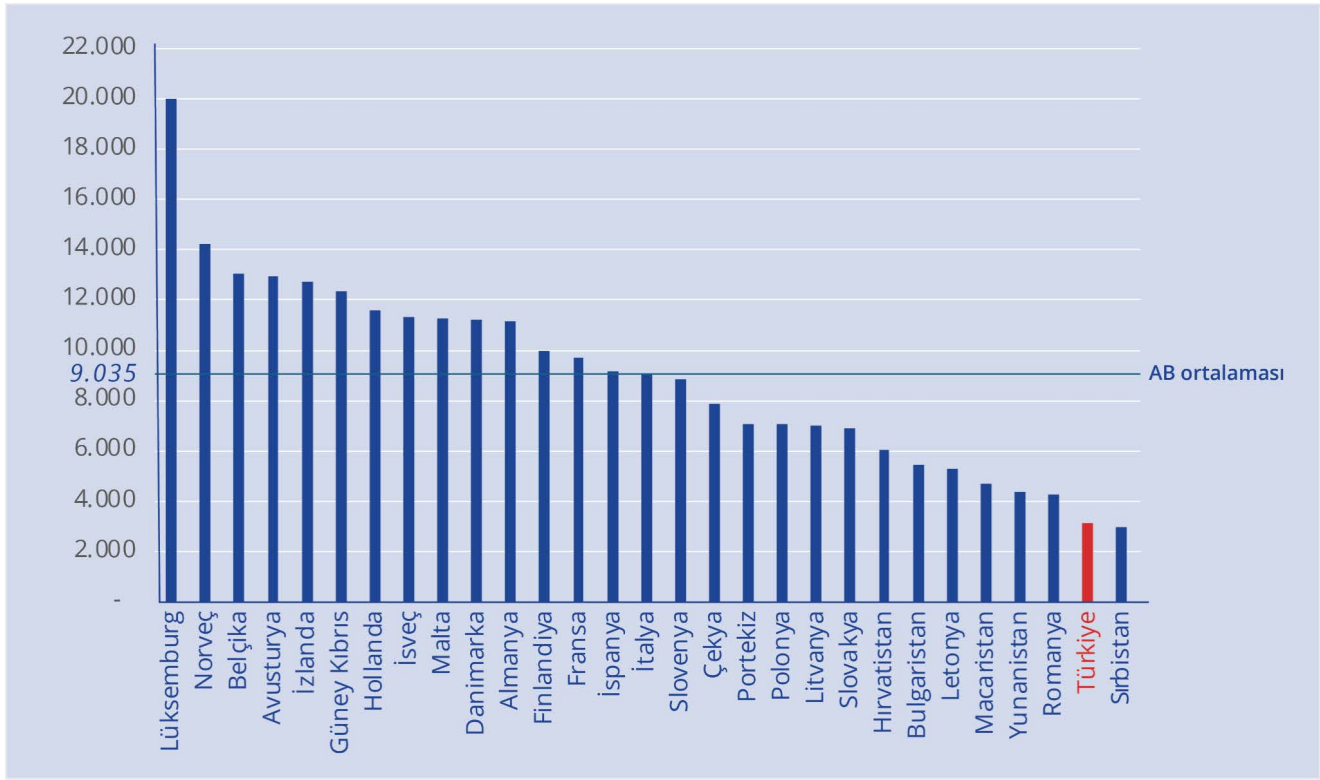
Ülkelerin kamu kurumlarında tam zamanlı öğretim gören öğrenci başına yaptıkları harcamalar, alım gücüne göre ülkelerin

karşılaştırılabilir olmasını sağlayan yapay bir para birimi SGS’ye dönüştürülerek karşılaştırıldığında ülkelerin harcama düzeylerine göre üç grupta değerlendirilebileceği görülüyor: Yüksek harcama grubundakiler 12.000 SGS ve üstü harcama yapan Lüksemburg (20.028 SGS), Norveç (14.214 SGS), Belçika (13.030 SGS), Avusturya (12.965 SGS), İzlanda (12.719 SGS) ve Güney Kıbrıs’tır (12.352 SGS). Orta düzeyde 8.000-12.000 SGS arası harcama yapan ülkeler⁴⁴ yer alırken, düşük harcama grubu⁴⁵ 8.000 SGS altında yer harcama yapan ülkelerdir. Düşük harcama grubunun en alt sıralarında ise Sırbistan (2.946 SGS), Türkiye (3.108 SGS) ve Romanya (4.264 SGS) yer alıyor. Bu miktarla Türkiye’nin öğrenci başına kamu eğitim harcaması AB ortalamasının (9.035 SGS) neredeyse üçte biri kadardır. Bu düşük seviye, kalabalık sınıflar, eksik altyapı ve öğrenci başına düşen kaynağın sınırlı olması riskini artırıyor. PISA 2022’de de, 6–15 yaşları arasında öğrenci başına yapılan kümülatif harcama 75.000 ABD doları (SAGP) eşiğinin altında kaldığı için Türkiye, öğrenci başına harcamayı artırması gereken ülkeler arasında yer alıyordu.⁴⁶

⁴⁴ Orta düzey harcama yapan ülkeler; Hollanda (11.592 SGS), İsveç (11.302 SGS), Malta (11.288 SGS), Danimarka (11.191 SGS), Almanya (11.178 SGS), Finlandiya (9.999 SGS), Fransa (9.701 SGS), İspanya (9.155 SGS), İtalya (9.046 SGS), Slovenya (8.826 SGS).

⁴⁵ Düşük düzey harcama yapan ülkeler; Çekya (7.892 SGS), Portekiz (7.086 SGS), Polonya (7.084 SGS), Litvanya (6.999 SGS), Slovakya (6.910 SGS), Hırvatistan (6.066 SGS), Bulgaristan (5.438 SGS), Letonya (5.263 SGS), Macaristan (4.692 SGS), Yunanistan (4.344 SGS), Romanya (4.264 SGS), Türkiye (3.108 SGS), Sırbistan (2.946 SGS).

⁴⁶ OECD, 2023.

Kaynak: Kaynak: Eurostat (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlandı.

Şekil 9 - Ülkelere göre kamu kurumlarında tam zamanlı öğrenim gören öğrenci başına yapılan harcama (SGS), 2022

*Okulöncesinden üniversiteye kadar öğrenim gören öğrenciler için yapılan ortalama harcamadır.

2.3 Harcama Kalemlerine Göre Dağılım

Kamu eğitim bütçesi iki temel kaleme ayrılır: personel maaşları, mal ve malzemeleri, hizmet giderleri gibi her yıl yapılması zorunlu olan cari harcamalar ve yeni okul inşaatı, büyük onarımlar, teknoloji, ekipman ya da proje yatırımları gibi çalışmalara aktarılan sermaye harcamaları. Cari harcamaların yeteri kadar olması sistemin yıldınyıla sürdürülebilirliğini, her gün sağlanacak hizmetlerin devamını güvence altına alır. Genelde bütçelerde cari harcamaların oranı her zaman daha yüksek olur. Sermaye harcamaları ise kapasiteyi yenileyip büyütür, eğitimde nitelik artışını destekleyecek proje ve çalışmaları mümkün kılar. Bu bağlamda etkili kullanıldığında sermaye harcamalarıyla,

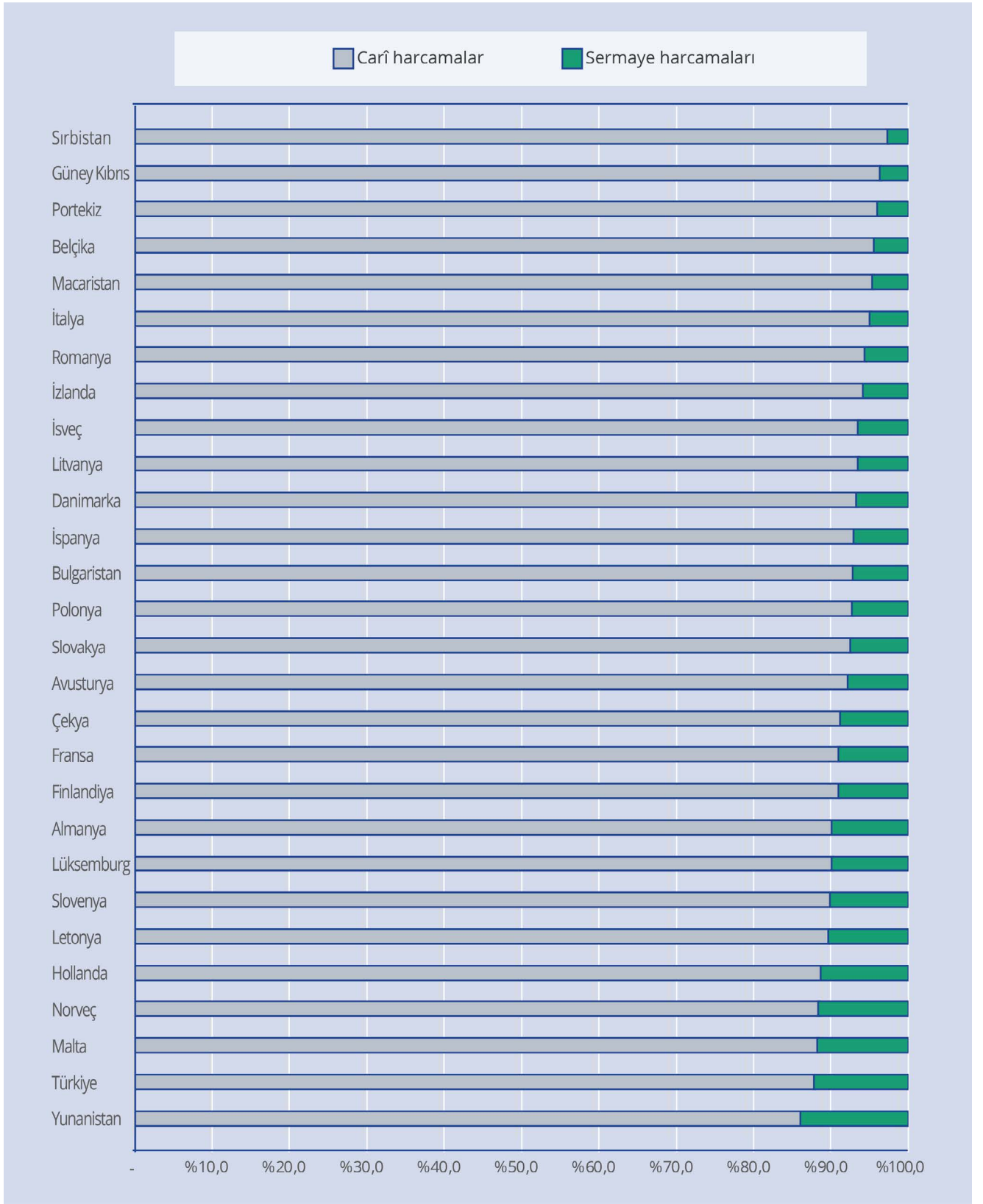
öğrenme ortamlarının niteliği artırılabilir, kırsal ve dezavantajlı bölgelerdeki fizikî eksiklikler giderilerek eğitimdeki eşitsizlikler azaltılabilir, çoklu krizlere dayanıklılık için okullar güçlendirilebilir ve eğitimde dijital dönüşüm sağlanabilir. Bu iki harcama kalemi arasındaki denge, bir ülkede eğitim sisteminin mevcudu sürdürmeye mi yoksa gelecek için yatırımlara mı odaklandığı konusunda yorum yapma imkânı sağlayabilir.

Şekil 10'da ülkelerin okulöncesi eğitimden yükseköğretime kadar kamu eğitim kurumları için yaptığı cari ve sermaye harcamalarının dağılımı gösteriliyor.⁴⁷Tüm ülkelerde cari harcamaların daha

⁴⁷ Bütçelerde cari ve sermaye harcamaları dışında transfer harcamaları gibi diğer kalemler de yer alabilir. Karşılaştırılabilir bir gösterge oluşturmak için bu çalışmada diğer kalemler göz ardı edildi.

yüksek olması özellikle personel harcamalarının eğitim harcamaları içindeki payı düşünüldüğünde beklenen bir durumdur. Ancak, sermaye harcamalarının ülkeden ülkeye önemli farklar gösterdiği görülüyor. Sermaye harcamalarının oranının en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla Yunanistan (%13,9), Türkiye (%12,2) ve Malta'dır (%11,8). Listenin son sırasında ise 2,7 ile Sırbistan yer alıyor (Şekil 10). Türkiye’de sermaye harcamaları

yüksek olsa da harcamaların hangi alanlara yapıldığı kaynakların miktarı kadar önemlidir. Sermaye harcamaları, Türkiye’nin geleceğe hazırlanması için önceliklendirilmesi gereken okulöncesi eğitimin 3-5 yaşta yaygınlaştırılması, okulların iklim ve biyoçeşitlilik krizine dayanıklı olacak şekilde geliştirilmesi, geleceğin becerilerine yönelik dijital kaynaklar ve laboratuvarlar gibi altyapı yatırımlarına aktarılmalıdır.

Kaynak: Eurostat (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlandı.

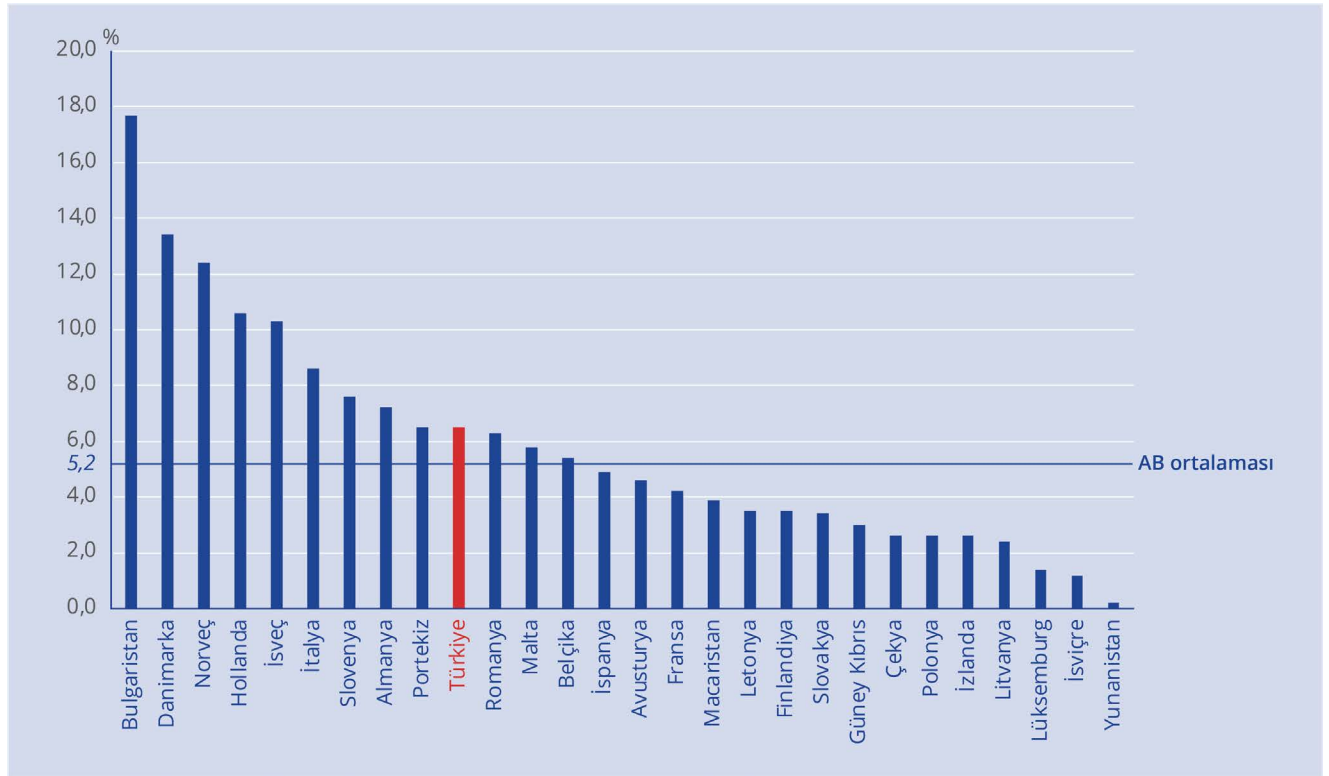
Şekil 10 - Ükelere göre kamu kurumlarına yapılan eğitim harcamalarının fonksiyonlarına göre dağılımı (%), 2022

2.4. Öğrencilere Verilen Finansal Destekler

Son olarak, özellikle sosyoekonomik eşitsizliklerin eğitime etkisi açısından izlenmesi gereken harcama kalemlerinden biri de hanehalklarına yapılan transferlerdir. Bu kalem genel olarak devlet tarafından hanehalklarına verilen destekleri gösterir.

Eurostat’ın yayımladığı veriler arasında karşılaştırılabilir transfer verileri bulunmuyor. Ancak toplam kamu harcamaları içinde öğrencilere verilen finansal destekler izlenebiliyor. Finansal desteklerin oranına göre ülkeler, üç grupta incelenebilir. İlk grupta oranın %10’un üzerinde olduğu ağırlıklı Kuzey Avrupa ülkeleri yer alıyor. Burada ilginç bir örnek ise en yüksek finansal desteğin Bulgaristan (%17,7) tarafından verilmesidir. Bulgaristan’da öğrenci başına harcama oranı düşük olmasına karşın finansal

desteklerin yüksek olması, Bulgaristan’ın AB üyesi olması ve AB yardımlarının dezavantajlı gruplara aktarılmasıyla ilişkili olabilir. Diğer yandan, transfer kaynaklarının yüksek olması eğitime ayrılan kaynakların hak temelli bir şekilde her öğrencinin yararlanabileceği politikalarla değil, özellikle gelir düzeyi gibi göstergeler dikkate alınarak ihtiyaç temelli dağıtıldığı anlamına gelebilir. Verilen finansal desteklerin oranı %6-9 bandında olan ülkeler ise orta seviye olarak gruplanabilir. Bu grupta İtalya (%8,6), Slovenya (%7,6), Almanya (%7,2), Portekiz (%6,5), Türkiye (%6,5) ve Romanya (%6,3) yer alıyor. Geri kalan ülkelerde ise transferler düşük düzeydedir. Ülkeler arasında toplam kamu harcaması içinden öğrencilere verilen finansal desteklerin oranının en düşük olduğu ülke %0,2 ile Yunanistan’dır.

Kaynak: Eurostat (2024) verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlandı.

Şekil 11 - Ülkelere göre toplam kamu harcaması içinden öğrencilere verilen finansal desteklerin oranı, 2022

Türkiye’nin de hem toplam kamu eğitim harcamaları, hem de öğrenci başına harcamaları sınırlıyken transferde orta düzeyde yer alması politika tercihleriyle ilgilidir: Ücretsiz ders kitapları, şartlı nakit yardımları, taşınmalı eğitim, üniversite öğrencilerine yönelik burs ve krediler gibi müdahalelerin tamamı bu kalemin içerisinde yer alıyor. Uzun yıllardır sürdürülen bu politikalar sosyoekonomik eşitsizliklerle mücadele için kritik olsa da Türkiye’de hanehalkı harcamalarının da

yüksek olduğu dikkate alınmalıdır. Türkiye, transfer oranını yükselterek özel harcama baskısını azaltabilir ve fırsat eşitliğini güçlendirebilir. Ancak bu adımın, sermaye yatırımını azaltmadan planlanması gerekiyor. Bu bağlamda hem transfer hem de sermaye harcamalarının artması için Türkiye’de toplam kamu eğitim bütçesini veya harcama verimliliğini artıracak stratejilere ihtiyaç vardır.

3. Türkiye’de Eğitim Harcamalarının Güncel Durumu

Uluslararası karşılaştırılabilir eğitim harcamaları verileriyle en son izleme yapılabilen yıl 2022’dir. Ancak karşılaştırma amacı olmaksızın sadece Türkiye’ye bakılmak istenirse daha güncel verilere ulaşmak mümkündür. Bu çalışmanın temel amacı eğitim harcamalarını uluslararası bir düzlemde tartışmak olduğu için bu verilere Türkiye özelindeki durumun değerlendirildiği bu bölümde yer verilmesi tercih edildi.

Bu şekilde uluslararası veriler daha önceki döneme ilişkin olduğu için tarihsel bir sıralama izlenerek uluslararası karşılaştırılabilir verilerle güncel verilerin ayrı ayrı analiz edilmesi amaçlandı. Bu bölümde Türkiye’nin 2023 yılındaki eğitim harcamaları, 2024 ve 2025 yılı bütçelerinde eğitime ayrılan kaynaklar ve 2026 bütçe süreci hakkında bilgi vermesi adına Orta Vadeli Program (2026-2028) inceleniyor.

3.1. Eğitim Harcamalarında Güncel Durum

Bu araştırmanın yayıma hazırlandığı Ekim 2025 itibarıyla Türkiye’de eğitim harcamalarına ilişkin en güncel veriler 2023 yılına aittir. Aralık ayında bütçe dönemiyle birlikte güncellenen harcama verileri, bir yıl geriden gelerek raporlanıyor. 2024 yılı eğitim harcamalarının TÜİK tarafından Aralık 2025’te kamuoyuyla paylaşılması bekleniyor.

2023 yılında eğitim harcamalarının %83,5’i devlet, %15,9’u özel ve %0,6’sı uluslararası tarafından yapıldı.⁴⁸ Böylece son 10 yılda ilk kez devletin payı %80’in üzerine çıktı. Önceki yıla göre kamu eğitim harcamalarının miktarı 2024 fiyatlarıyla reel olarak %25,1 arttı. Bu artış, devletin payındaki yükselişin diğer kaynakların azalmasından değil, kendi harcamalarının genişlemesinden kaynaklandığını gösteriyor. Aynı dönemde özel harcamalar da reel olarak %3,7 oranında artarak göreceli olarak sabit kaldı. Kamu harcamalarındaki artış doğrudan

6 Şubat 2023 depremleri sonrasında yapılan bütçe genişlemesiyle ilişkilidir. Bu nedenle 2023 verileri, Türkiye’de eğitim harcamalarının kalıcı “yeni norm” olarak değil, olağanüstü bir dönemin yansıması olarak görülmeli ve sonraki yıllarla birlikte değerlendirilmelidir. Afet döneminde bütçenin hızla genişleyebilmesi kamu maliyesi açısından olumlu bir esneklik göstergesidir; ancak bu ani genişlemenin ilerleyen yıllarda tasarruf baskısına dönüşüp dönüşmeyeceği dikkatle izlenmelidir.

Kamu eğitim harcamalarındaki artışa paralel olarak, bu harcamaların GSYH içindeki payı 2023’te %3,6’ya yükseldi. Buna karşılık, toplam kamu harcamaları içinde eğitimin payı (%10,0), TÜİK verilerine göre⁴⁹ önceki yıldan (%10,1) az da olsa geridedir. Bu durum, kamu eğitim harcamalarının miktarı artsa da deprem sonrası bütçe yapısında diğer politika alanlarının (arama-kurtarma, barınma, gıda desteği, yeniden

⁴⁸ TÜİK, 5 Aralık 2024.

⁴⁹ Kurumların hesaplama metodlarındaki farklılıklardan ötürü uluslararası karşılaştırmalardaki veriler ve TÜİK oranlarında farklılıklar olabilir. Bu yüzden yıllar arası karşılaştırmalar mümkün olduğunca aynı kaynaktan alınarak yapılmalıdır.

inşa çalışmaları vb.) daha yüksek öncelik kazandığını gösteriyor. Ancak eğitimin ihtiyaçları çoğu zaman depremin hemen sonrasında değil, sonraki yıllarda okul onarımları, öğrenme kayıplarının telafisi, psikososyal destek gibi müdahalelerle daha belirgin hale gelir. Dolayısıyla afet sonrası eğitim için çok yıllık, öngörülü ve hak temelli finansal planlama yapılması kritik önem taşıyor.

Kamu eğitim harcamalarına kademe bazında bakıldığında ise okulöncesi eğitime %7,0, ilkokula %19,1, ortaokula %19,0, ortaöğretime %21,4 ve yükseköğretime %33,5 pay ayrılıyor. Bu durum kamu eğitim harcamalarının artmasına karşın dağılımda hala kaynakların üçte birinin yükseköğretime ayrıldığını, okulöncesi eğitimin hala en az kaynak ayrılan kademe olduğunu gösteriyor.

3.2. Eğitime Ayrılan Kaynaklar Üzerinden Güncel Durum

Harcama verileri, bütçe döneminin tamamlanması sonrası gerçekleşen durumu gösterir. Bu veriler ancak bütçe dönemi tamamlandıktan sonra paylaşılabilir de, her yıl sonunda bir sonraki yılın bütçesi TBMM’de onaylanarak yürürlüğe girer. Bütçe dengeli ilkesi gereği, bütçe gelirleri ve giderleri uyumlu olmalıdır. Bununla ilgili olarak kamu gelirlerinden kurumlara ayrılan bütçede de ödeneklerin bağlayıcılığı ilkesine dikkat edilmelidir. Bu ilke, kuruma verilen bütçenin bir üst sınırı olduğuna, kurumun yıllık faaliyetlerinin bu sınırı aşmadan gerçekleşmesi gerektiğine işaret eder. Tüm bunlar, harcamalar kadar kesin sonuçlar sağlamasa da sonraki yıl için ayrılan bütçe üzerinden de eğitime ayrılan kaynakların izlenebileceği anlamına geliyor.

Türkiye’de eğitime ayrılan kamu kaynakları ağırlıklı olarak MEB, Yükseköğretim Kurumu (YÖK), Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK), Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM), Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) ve üniversite bütçelerinden oluşuyor. Bunlar dışında göreceli olarak çok daha düşük miktarlarda olsa da diğer kamu kurumlarına da eğitim fonksiyonu taşıyan ödenekler veriliyor. 2024 verilerine göre toplam kamu eğitim bütçesinin⁵⁰ %67,3’ü⁵¹, 2025’te ise %66,6’sı⁵² MEB bütçesidir.

MEB, tüm kamu eğitim kurumları içerisinde en yüksek bütçeye sahip olsa da aralarında üniversite öncesi eğitimle ilgili faaliyetleri bulunan tek kurum da MEB’dir. Türkiye’de yükseköğretim için ayrılan payın diğer kademelerden daha yüksek olması, bu alandaki kurum sayısının fazla olmasıyla da birlikte değerlendirilmelidir. Ayrıca okullarda çocukların iyi olma halini bütüncül olarak değerlendirmek gerekse de Türkiye’de çocukların okulda ve okul dışında iyi olma halinden sorumlu tek bir kamu otoritesi yoktur. Bu bağlamda çocukla ilgili sorumluluk ve faaliyetleri bulunan tüm kamu kurumlarının koordinasyonu için bir mekanizma kurulması yararlı olacaktır. Bu mekanizmayla kamu kurumları arası işbirlikleri artırılabilir ve çocuğa yönelik daha etkili bütüncül müdahaleler tasarlanabilir.

Bütçe verileriyle uluslararası karşılaştırmalarda kullanılan eşik değerlere bakıldığında, 2024 yılında eğitime ayrılan kamu kaynakları GSYH’nin %3,9’u, 2025’te ise %3,5’idir. Bu tablo Türkiye’nin uluslararası alt eşik değer olan %4 bandına özellikle 2024 yılında yaklaştığını gösteriyor. Ancak 2025’teki oransal açıdan gerileme ile birlikte bakıldığında, bunun da 6 Şubat 2023 depremlerine ilişkin faaliyetlerle ilgili olabileceği unutulmamalıdır. Eğitime ayrılan kaynakların merkezi

⁵⁰ Diğer kamu kurumlarına verilen eğitim fonksiyonlu ödenekler toplam kamu eğitim bütçesine dahil edilmedi.

⁵¹ MEB, 2024.

⁵² TCCB SBB, 7 Ocak 2025.

yönetim bütçesi içindeki payına bakıldığında ise oranın 2024’te %14,6, 2025’te ise %14,8 olduğu ve uluslararası eşik değer alt sınırına yaklaştığı görülüyor. Bu değerler, harcama verilerinde de korunursa Türkiye’nin uluslararası eşik değerlere göre olumlu bir tabloya doğru ilerlediği söylenebilir. Ancak bu çalışma boyunca tekrarlandığı gibi eğitime

yapılan harcamalar, sadece miktarlarıyla değil, faaliyetleriyle de değerlendirmelidir. Bu noktada kaynaklar artarken çocuğun iyi olma haline ilişkin göstergelerde ve eğitim çıktılarında iyileşme olmaması kaynakların verimli kullanılmadığı anlamına gelecektir.

3.3. Orta Vadeli Program (2026-2028)’da Eğitimin Bütçesi

9 Eylül 2025’te Orta Vadeli Program’ın (2026-2028) yayımlanmasıyla 2026 Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu süreci başladı. Önceki yıllardaki takvime göre Ekim ayı ortasında bütçe tekliflerinin hazır olması bekleniyor. Ekim-Aralık döneminde ise Bütçe Kanunu Teklifleri, önce TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu’nda, sonra TBMM Genel Kurulu’nda görüşülecek. Bu süreçte MEB, YÖK, YÖKAK, ÖSYM, KYK ve üniversite bütçeleri onaylanacak; son olarak 31 Aralık’ta 2026 Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Resmî Gazete’de onaylanarak yürürlüğe girecek.

Orta Vadeli Program’a göre MEB’e verilecek tavan ödenek miktarı 1 trilyon 943 milyar 515 milyon 746 bin TL olarak belirlendi. Ödenek miktarının tamamı verilirse MEB 2026 bütçesinin 2026 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi’ne oranı %11,3 olacak. Bu miktarla MEB bütçesi 2020’den beri ilk defa %10 seviyesinin üstüne çıkabilecek. Bununla birlikte sermaye giderleri için verilen tavan ödenek miktarı da MEB 2026 ödeneklerinin %8,3’üdür. Sermaye giderlerinin %31,9’unu ise deprem kapsamındaki

ödenek oluşturuyor. Orta Vadeli Program’ın eğitim hedefleri arasında; müfredat ve altyapının dijital dönüşüme uyarlanması, yeterlik temelli dijital ölçme-değerlendirme sisteminin kurulması; okul öncesine erişimin hedef gruplar için farklı modellerle yaygınlaştırılması; erken yaş yetenek keşfi ve ortaokul-lise düzeyinde öğrencilerin mesleki ilgi-değer-beceri temelli yönlendirilmesi; mesleki ve teknik eğitimde özel sektörle işbirliği içinde müfredatın güncellenmesi ile staj/işbaşı uygulamalarının yaygınlaştırılması; yaşam boyu öğrenme ve mikro yeterlilikler (özellikle yapay zekâ, siber güvenlik ve yeşil beceriler) için hızlı modüller; özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin erişiminin artırılması; eğitim yapılarının afet dayanıklılığının güçlendirilmesi gibi politikalar yer alıyor. Bu hedef seti dikkate alındığında 2026-2028 döneminde MEB bütçesinin önceliklerinin okul binalarının depreme dayanıklı hale getirilmesi, dijital altyapı, okul öncesi eğitimde kapasite artışı, mesleki eğitimde müfredat güncellemesi ve beceri geliştirme için laboratuvar-atölye yatırımları olduğu söylenebilir.

4. Değerlendirme

Nitelikli ve fırsat eşitliğine dayalı bir eğitimle, geleceğin dünyasına hazır, ekonomide rekabet gücü yüksek bir Türkiye için kamu eğitim bütçesi, yalnızca mali bir tablo değil, aynı zamanda stratejik bir yatırım aracıdır. Çocuk ve genç nüfusunun yüksek olduğu bir ülkede eğitim bütçesi, bu nüfusun nitelikli eğitime erişim hakkını güvence altına almanın ötesinde, onların iyi olma hâlini destekleyen en temel politikadır. Yeterli ve adil bir kamu finansmanı; nitelikli erken çocukluk eğitimi yaygınlaştırmak, öğrenme fırsatlarının eşitliğini sağlamak, okul ortamlarını güvenli ve kapsayıcı kılmak, sosyal ve duygusal gelişimi güçlendirmek açısından kritik rol oynar. Dijital dönüşüm ve çoklu küresel krizlerin belirdiği bir gelecekte, kamu kaynaklarının eğitimde kullanımı sadece akademik başarıyı değil, çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal iyilik hâlini de güvence altına alır. Bu nedenle eğitim bütçesi, Türkiye’nin demografik avantajını toplumsal faydaya dönüştürmesi ve geleceğin dünyasına hazır, sağlıklı, mutlu ve dayanıklı toplum inşa etmek için önceliklendirilmelidir.

Hem uluslararası karşılaştırmalar hem de Türkiye’deki güncel veriler Türkiye’de eğitime ayrılan kaynakların artırılması gerektiğini ortaya koyuyor. 2023 yılı kamu eğitim harcaması verileri tavsiye edilen uluslararası eşik değer aralığı içinde değildir. 2025 yılı itibarıyla özellikle kamu eğitim bütçesinin merkezi yönetim bütçesine oranı açısından ileriye doğru bir eğilim görülüyor. Ancak kaynakların artışı her zaman kaynakların verimli bir şekilde kullanıldığına işaret etmeyebilir. 2025 bütçesi için ERG tarafından yapılan analize göre, 2025 yılında burslar ve öğrenci destekleri gibi maddi desteklere ayrılan kaynaklardaki artış enflasyon seviyesinin altındadır.⁵³ Türkiye’deki enflasyonist piyasa koşullarının en fazla düşük gelirli haneleri etkilediği düşünüldüğünde, bu

hanelerdeki çocuklara verilen eğitim desteklerinin azalması hem çocukların refahını, hem de eğitim çıktılarını olumsuz etkileyebilir. Ayrıca GSYH’den ayrılan kaynakların, GSYH’yi oluşturan finansal değeri üreten topluma eğitim yoluyla geri dönmesi; hem çocukların nitelikli eğitime erişimini güvence altına almak hem de toplumun uzun vadeli sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğini sağlamak için zorunludur.

Türkiye’de eğitime ayrılan kamu kaynakları için en kritik dönem Orta Vadeli Program’ın yayımlanmasıyla Eylül ayında başlayan “Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu” sürecidir. Her yıl yenilenen Bütçe Kanunu ile başta MEB olmak üzere eğitime ayrılacak kamu ödenekleri belirlenir. Ancak bütçe çoğunlukla teknik bir belge olarak görüldüğü için, bu alandaki tartışmalar kamuoyunun gündeminde hak ettiği yeri bulamıyor. Oysa kamu bütçeleri yalnızca teknik mali tablolar değil, devlet ile vatandaş arasındaki toplumsal sözleşmenin en somut ifadesi ve demokratik hesap verebilirliğin temel araçlarıdır. Yalnızca milletvekillerinin TBMM’de yürüttüğü müzakereler, katılımcılık ilkesini tek başına karşılamak için yeterli değildir. Vergilerle oluşan kamu gelirlerinin nasıl kullanılacağı konusunda kamuoyunun zamanında bilgilendirilmesi, etki analizlerinin paylaşılması ve görüş/itiraz kanallarına yeterli süre tanınması gerekir. Bu bağlamda özellikle MEB, YÖK, YÖKAK, ÖSYM, KYK ve üniversite bütçeleri TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu’nda görüşülürken sivil toplum, eğitim sendikaları, öğrenci temsilcileri ve akademisyenlerin dinlenmesi, toplantıların erişilebilir biçimde yayınlanması ve yazılı görüşlere usulen yanıt verilmesi, bütçe sürecinin meşruiyetini ve katılımın niteliğini güçlendirecektir.

⁵³ ERG, 14 Kasım 2024.

4.1. 2026 MEB Bütçesi’ne İlişkin Öneriler

Eğitime ayrılan kamu kaynaklarının kullanımına ilişkin temel ilkeler, uluslararası karşılaştırmalarda Türkiye’nin durumu, 2023 yılı eğitim harcamaları, 2024 ve 2025 yılları bütçe eğilimleri ve Orta Vadeli Program (2026-2028) birlikte değerlendirildiğinde 2026 bütçe sürecinde öncelik verilmesi gereken odaklar şunlar olmalıdır:

- **Kaynak miktarında uzun vadeli ve istikrarlı artış:** Eğitime ayrılan kaynakların uluslararası eşik değerlere ulaşabilmesi ve bu seviyede kalması için uzun vadeli ve süreklilik arz eden bir kamu eğitim bütçesi artış politikası belirlenmelidir.
- **Depreme yönelik harcamaların yanı sıra ihtiyaçlar ve hedefler için kaynak planlaması:** 2023’te kamu eğitim harcamalarında görülen iyileşme, 2024 ve 2025 yılları bütçelerindeki artış eğilimi ve Orta Vadeli Program (2026-2028) ödeneklerindeki durum doğrudan 6 Şubat 2023 depremleri sonrası yeniden inşa ve olası başka depremlere hazırlık kapsamında değerlendirilmelidir. Afetlere yönelik harcamalar ve ayrılan kaynaklar son derece önemli olsa da, eğitim sisteminin karşı karşıya olduğu diğer uzun vadeli riskler de göz ardı edilmemelidir. Özellikle demografik fırsat penceresinin kapanmakta olması, mevcut ihtiyaçların hızla karşılanmasının yanı sıra geleceğe dönük ülke hedefleriyle uyumlu şekilde eğitime yatırım yapılmasını zorunlu kılıyor. Bu nedenle, tek bir odak yerine mevcut kaynakların çok boyutlu bir planlama ile dengeli biçimde kullanılması kritik önemdedir.
- **Hanehalkı üzerindeki yükün azaltılması:** Türkiye, özellikle çocuk nüfusunun büyüklüğüne oranla hanehalkı eğitim harcamalarının yüksek olduğu ülkelerdendir. Burs, beslenme, ulaşım, barınma gibi öğrenciye doğrudan transferler enflasyona endeksli olarak artırılmalıdır. Transfer artışı, kamu eğitim bütçesindeki sermaye harcamaları daraltılmadan, maliyet-etkililik ilkesi çerçevesinde, verimsiz harcamalardan bu alana kaydırılarak artırılmalıdır. Bu alanda yapılacak en somut müdahale politikası okulöncesi eğitim

ve dezavantajlı okullardan başlayarak ücretsiz ve sağlıklı okul yemeğinin yaygınlaştırılmasına yönelik modeller geliştirilmesi ve uygulanmasıdır.

- **Sermaye harcamalarının geleceğe hazırlık için artırılması:** Deprem için ayrılan sermaye harcamalarının yanı sıra, okulöncesi eğitimin yaygınlaşması, yeşil dönüşüm, dijital altyapı ve atölye/laboratuvarlar için bu kaleme ayrılan miktarın yeterli düzeye ulaşması gerekiyor.
- **Okulöncesi eğitime yatırımın artırılması:** Kademelere göre bakıldığında Türkiye en az kaynağı okulöncesi eğitime ayırıyor. Kademeler arası kaynak dengesinin okulöncesi lehine değiştirilmesi özellikle sosyoekonomik olarak dezavantajlı çocukların akranlarıyla eşit koşullarda eğitime başlamaları için elzemdir. Bu noktada okulöncesi eğitimde bağımsız anaokullarının inşaatı önceliklendirilmelidir. Ayrıca bu kademedeki derslik ihtiyacının karşılanmasına yönelik adımlara ek olarak okulöncesi eğitimin zorunlu eğitim kapsamına alınması için gerekli düzenlemeler hayata geçirilmelidir.
- **“Akıllı yatırımların” önceliklendirilmesi:** Türkiye’de kamu eğitim bütçesinin hem öğrenme çıktıları hem de çocuğun iyi olma hali üzerindeki etkileri dikkate alınarak maliyet-etkili bir şekilde yönetilmesi için mevcut programlar bu çerçevede değerlendirilmelidir. Uluslararası araştırmalarda önerilen “Akıllı Yatırım” uygulamaları ihtiyaçlar dahilinde Türkiye’ye uyarlanmalıdır. Ayrıca üniversitelerin desteğiyle mevcut uygulamalar arasında Türkiye’ye özgü “Akıllı Yatırım” uygulamalarının ortaya çıkması desteklenmelidir.
- **Dijital dönüşüm hedefleri için uygulamalar:** Orta Vadeli Program (2026-2028) kapsamında önceliklendirilen dijital müfredat/ölçme-değerlendirme, mikro yeterlilikler (yapay zeka, siber güvenlik, yeşil beceriler), mesleki-teknik eğitim/işgücü uyumu hedefleri için; öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinin güçlendirilmesi, rehberlik ve psikolojik danışmanlık kadrolarının artırılması ve dijital beceriler ile yeni meslekler bağlamında

güncellenmesi, atölye ve laboratuvar yatırımlarının yapılması, ayrıca geniş bant erişimi ve donanımı da kapsayan dijital altyapı harcamaları için kaynak planlaması yapılmalıdır.

- **Katılımcı ve şeffaf bütçe:** Bütçe teklifleri TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu’na gelmeden önce gerekli bilgilendirmeler sağlanarak kamuoyuyla paylaşılmalı, görüş bildirmek için makul süre tanınmalıdır. TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu görüşmelerine sivil toplum örgütleri, sendikalar, öğrenci ve veli temsilcileri ile akademisyenlerin anlamlı ve düzenli olarak katılması sağlanmalı, bütçe süreçlerinde eğitim paydaşlarının görüşlerine başvurulmalıdır. Harcamalar alt kırılımlarıyla (düzey, tür, coğrafya) düzenli ve açık veri olarak yayımlanmalıdır.

Sonuç olarak, bu araştırmanın bulguları Türkiye’de eğitim finansmanının hem düzeyi hem dağılımı itibarıyla sistemin mevcut işleyişini sürdürmeye odaklı olduğunu, kamu eğitim harcamalarının uluslararası eşik değerlerin altında kaldığını ve hanehalkı üzerinde yüksek bir mali baskı yarattığını gösteriyor. Eğitime yeterli ve sürdürülebilir kaynak

ayrılması ile bu kaynakların adil ve etkili biçimde dağıtılması; gençlere geleceğin dünyasında gerekli nitelik, beceri ve yetkinlikleri en üst düzeyde kazandıran, uluslararası ölçekte rekabet gücü ve başarı kapasitesi yüksek bir eğitim sisteminin inşasını mümkün kılar. Ekonomik ve sosyal kalkınmanın stratejik bir birleşeni olan eğitim sistemi, ancak yeterli ve etkili kaynaklar ayrıldığında misyonunu tam anlamıyla yerine getirebilir. Ayrıca kaynakların dağılımı ve harcamaların etkinliği en az bütçe artışının kendisi kadar belirleyicidir. 2026 bütçe süreci, okul öncesi ve temel eğitimde yaygınlaşma ile kaliteyi birlikte gözetilen bir çerçevede önceliklendirilmelidir. Afet ve krizlere yönelik güçlendirme, yeşil dönüşüm, dijital altyapı, atölye-laboratuvarlar gibi sermaye harcamaları ile beslenme, ulaşım, burs gibi öğrenciye doğrudan destekler birbirlerini olumsuz etkilemeyecek şekilde artırılmalıdır. Bütçe süreci, kamuoyunun bilgilendirilmesi, eğitim paydaşlarının katkısının alınması ve açık veri ile katılımcı ve şeffaf şekilde yürütülmelidir. Bu koşullar sağlandığında, Türkiye’nin çocukların iyi olma hâlini güvence altına alan, kapsayıcı, dayanıklı ve geleceğe her açıdan hazır bir eğitim sistemiyle belirlediği hedeflere güçlü adımlarla ilerlemesi mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Abidjan Principles (2019). *Guiding principles on the human rights obligations of States to provide public education and to regulate private involvement in education*. Abidjan Principles Secretariat. https://static1.squarespace.com/static/5c2d081daf2096648cc801da/t/61484ef2125d785da37eb98d/1632128758265/ABIDJAN+PRINCIPLES_+ENGLISH_August2021.pdf
- Andrab, T., Banerji, R., Dynarski, S., Glennerster, R., Grantham-McGregor, S., Muralidharan, K., Piper, B., Saavedra Chanduvi, J., Yoshikawa, H., Ruto, S., Schmelkes, S. ve Banerjee, A. (2023). *Cost-effective approaches to improve global learning: What does recent evidence tell us are smart buys for improving learning in low- and middle-income countries?* Washington, DC: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099420106132331608>
- Behar, C., Işık, O., Güvenç, M., Erder, S. ve Ercan, H. (1999). *Türkiye’nin fırsat penceresi: Demografik dönüşüm ve izdüşümleri* (Rapor No. TÜSİAD-T/99-1-251). İstanbul: TÜSİAD.
- Bhatnagar, D., Rathore, A., Moreno Torres, M. ve Das Kanungo, P. (2003). *Participatory budgeting in Brazil (Empowerment case studies)*. Washington, DC: World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/600841468017069677>
- BM Genel Kurulu (2015, 27 Temmuz). *Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development (Addis Ababa Action Agenda)* [Resolution 69/313]. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_69_313.pdf
- BM Genel Kurulu (1989, 20 Kasım). *Convention on the Rights of the Child*, 1577 U.N.T.S. 3. <https://www.unicef.org/turkiye/çocuk-haklarına-dair-sözleşme>
- BM Genel Kurulu (1966, 16 Aralık). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, 993 U.N.T.S. 3. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>
- ERG (2024, 14 Kasım). Yeni bütçenin önceliği ekonomik krizin eğitime etkileri olmalıdır. Eğitim Reformu Girişimi. Eylül, 2025 <https://egitimreformugirisimi.org/yeni-butcenin-onceligi-ekonomik-krizin-egitime-etkileri-olmalidir/>
- Eurostat (2024). *Educational expenditure statistics*. Statistics Explained. Lüksemburg: European Commission. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Educational_expenditure_statistics
- García, J. L., Heckman, J. J. ve Ronda, V. (2023). The lasting effects of early-childhood education on promoting the skills and social mobility of disadvantaged African Americans and their children. *Journal of Political Economy*, 131(6), 1477–1506.
- Global Partnership for Education (2025). Answer the call. Ağustos 2025, <https://www.globalpartnership.org/answerthecall>
- Gürlesel, C. F. (2004). *Türkiye’nin kapısındaki fırsat: 2025’e doğru nüfus, eğitim ve yeni açılımlar*. İstanbul: ERG. <https://egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/2025e-Doğru-Nüfus-Eğitim-ve-Yeni-Açılımlar.pdf>
- Heckman, J. J. (2012). *Invest in early childhood development: Reduce deficits, strengthen the economy*. Chicago, IL: The Heckman Equation. <https://heckmanequation.org/resource/invest-in-early-childhood-development-reduce-deficits-strengthen-the-economy/>

- Korlu, Ö. (2024). *2025’e doğru göstergelerle eğitimde fırsat penceresi*. İstanbul: ERG. <https://egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2024/05/ERG-2025e-dogru-gostergelerle-egitimde-firsat-penceresi.pdf>
- Korlu, Ö., Kesbiç, K., Gencer, E. G. ve Kotan, H. S. (2024). *Geleceğin dünyasına hazırlanırken eğitime bakış: PISA 2022 bulguları ışığında Türkiye’de eğitimin durumu araştırması*. İstanbul: TÜSiAD ve ERG. <https://egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2024/09/gelecegin-dunyasina-hazirlanirken-egitime-bakis.pdf>
- Lucas, S. R. (2001). Effectively maintained inequality: Education transitions, track mobility, and social background effects. *American Journal of Sociology*, 106(6), 1642–1690. <https://www.jstor.org/stable/3081213>
- Mackenzie, G. A., Gerson, P. R. ve Orsmond, D. W. H. (1997). *The composition of fiscal adjustment and growth: Lessons from fiscal reforms in eight economies (Occasional Paper No. 149)*. Washington, DC: International Monetary Fund.
- MEB (2024). *Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2023-2024*. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_03/19143714_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2023_2024.pdf
- OECD (t.y). Education finance indicators (Education at a Glance). *OECD Data Explorer*. Ağustos 2025, <https://data-explorer.oecd.org>
- OECD. (2023). PISA 2022 results (Volume I): The state of learning and equity in education. *OECD Publishing*. <https://doi.org/10.1787/53f23881-en>
- Participatory Budgeting Project (t.y). What is PB?. Ağustos 2025, <https://www.participatorybudgeting.org/about-pb/>
- Paterson, A. (2018, 10 Aralık). A right to a voice: Participatory budgeting and children’s rights. *PB Scotland*. Ağustos 2025, <https://pbscotland.scot/blog/2018/12/10/a-right-to-a-voice-participatory-budgeting-and-childrens-rights>
- PB Scotland (t.y). PB in schools. Ağustos 2025, <https://pbscotland.scot/pb-in-schools>
- TCCB SBB (2025, Ocak 7). *2025 yılı bütçesi vatandaşın bütçe rehberi*. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2025/01/2025-Vatandasin-Butce-Rehberi.pdf>
- TEPAV (2007). *İyi yönetim için örnek bir model: Katılımcı bütçeleme*. Ankara: TEPAV. https://tepav.s3.eu-west-1.amazonaws.com/upload/files/1271229711r9770.Iyi_Yonetisim_Icin_Ornek_Bir_Model_Katilimci_Butceleme.pdf
- TÜİK (2025, 6 Şubat). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2024 (Bülten No. 53783). *Türkiye İstatistik Kurumu*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783>
- TÜİK (2024, 5 Aralık). *Eğitim harcamaları istatistikleri, 2023* (Sayı No. 53557). Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Egitim-Harcamalari-Istatistikleri-2023-53557>
- UNESCO (t.y). SDG 4 indicators. *Global education monitoring report (GEM), SCOPE –Scoping progress in education*. Ağustos 2025, <https://www.education-progress.org/en/indicators>
- UNESCO (2016). *Education 2030: Incheon Declaration and framework for action for the implementation of sustainable development goal 4*. Paris: UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245656>
- World Bank (t.y). Population ages 0–14 (% of total population) [Veriseti]. *The World Bank*. Ağustos 2025, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.0014.TO>
- World Bank ve UNESCO (t.y). Education estimates [Veri tabanı]. Ağustos 2025, <https://education-estimates.org>
- World Bank ve UNESCO (2025). *Education finance watch 2024*. Washington, DC: World Bank. <https://documents.worldbank.org/curated/en/099102824144527868/pdf/P50097819250a00ce1812018168df2deaa3.pdf>

